

A/438

69 lk

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 44630

Lubade
nou to nisele
29.05.96 M. T. L.

K44630

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL
Kasvatusteaduste teaduskond
Alghariduse osakond

Katrin Laupä

PALADE PÕHIKOOL LÄBI AEGADE.

Diplomitöö

Juhendaja: dots. M.Tilk

Tallinn 1996

SISSEJUHATUS.

SISUKORD.

SISSEJUHATUS.

1. PALADE KOOLI KUJUNEMISAASTAD (1988-1920).	5
2. KOOL AASTATEL 1920-1940.	10-25
2.1 Koolivõrgu kujunemine.	10
2.2. Uue koolimaja ehitamine.	11
2.3. Õppetöö koolis.	13
2.4. Õpetajad.	21
2.5. Seltsielu ja taidlustöö.	22
2.6. Internaat ja kooliteenijad.	24
3. KOOL EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKUS VABARIIGIS AASTATEL	
1941-1991.	26-45
3.1. Kooli olukord sõjaaegsel perioodil.	26
3.2. Muutused õppe- ja kasvatustöös.	27
3.3. Kooli materiaalne ja majanduslik olukord.	32
3.4. Õpilaste isetegevus ja organisatsioonid.	35
3.5. Õpetajate kaader.	39
3.5.1. Poolsada aastat Palade kooliga.	41
3.6 Õpilased.	42
4. PALADE KOOL TAASISESEISVUNUD EESTIS.	46-49
LÕPPSÕNA	
KASUTATUD ALLIKAD	
SUMMARY	
LISAD.	
FOTOD.	

SISSEJUHATUS.

Praeguse Palade Põhikooli alglülks on 1884.a. Suuremõisa omaniku parun Ungern -Sternbergi asutatud kolme jaoskonnaline (klassiline) Palade Evangeelse Lutheri usu vallakool. Palade Põhikool on Pühalepa valla vanim praeguseni töötav kool.

Töö esimeses osas antakse ülevaade Palade kooli tegevuse algaastatest kuni Eesti iseseisvumiseni. Töö teine osa, tänu allikmaterjali rohkusele, annab detailsema ülevaate kooliloost ja seltsielust Eesti Vabariigi aastatel. Kolmandas osas on vaadeldud kooli eluolu nõukogude perioodil kuni 1991 aastani, mil Eesti taasiseseisvus. Sellel perioodil oli õppetöö rajatud uutele alustele, kuid tänu heale õpetajate kaadrile püsis tasemel õpetuse andmine ja inertsina jätkus ka aktiivne, tol ajal küll uute nimedega ristitud, seltsielu. Viimane periood käsitleb viimaseid viit aastat, mil Eesti taasiseseisvus. Sellel uuel etapil on toimunud koolielus mitmeid muutusi. Diplomitöö koostaja on ise töötanud Palade koolis aastatel 1990-1992 algklasside õpetajana.

Käesolevas töös on lähema vaatluse alla võetud faktiline ja statistiline materjal, mis on põimitud suuliste mälestustega. Nende kaudu on püütud vaagida ja edasi anda kooli "nägu" läbi aegade.

Eesmärgiks on anda edasi ühe väikese kooli arengutee ja ajalugu asutamisaastatest kuni tänapäevani.

Töö koostamisel on kasutatud mitmesuguseid allikaid arhiividokumente, statistikaandmeid, perioodikas avaldatud materjali. Veel ka tollases koolielus osalenute mälestusi, arvamusi ja hinnanguid.

Kokkuvõttes on see lehekülg Palade kooli hariduse- ja kultuuriloost, mis kätkeb endas teavet ja mitmeid huvitavaid momente kooli ajaloost.

1.PALADE KOOLI KUJUNEMISAASTAD. (1884-1920)

Praeguse Pühalepa valla koolivõrgu kujunemine algas XIX saj. teisel poolel. Vanimateks koolideks Pühalepa kihelkonnas on Kärkla vabriku ja Kassari koolid aastast 1863. Esimeseks vallakooliks, peale kaheaastast ehitustööd, saab aga 1867 aastal avatud Kasevälja kool Kerema külas. Seejärel 1875.a. avatakse kool Hellamaal (endise tellisevabriku tööliste maja), 1867.a. üheklassiline kool Nõmbas. Ja 1884.a. oktoobris avati uus koolimaja ka Paladel. /ER. F 1098, n 1, s 109, lk.167/

1885.a. hakkab tööle Riia Peeter Pauli Vennaste Seltsi poolt avatud koolid Kuris ja Heltermaal. Kõikidele nendele koolidele pani aluse ülevenemaaline ukaas, mis nõudis talurahva koolide avamist, mida siinne krahv von Ungern-Sternberg koos Eesti Evangeelse Luteriusu Kirikuga ka täitis. (Kooli almanahh lk.5.)

Palade kool on osutunud kõige elujõulisemaks kooliks nende aastate jooksul.

Kasevälja kool suleti Suuremõisa algkooli avamise tõttu 1920-tel aastatel. Nõmba kool hävis sõjatules 1941.a. Hellamaa kool ühendati õpilaste vähesuse tõttu Palade kooliga 1969.a.

Praegune Palade Põhikool on asutatud 01.okt. 1884.a. avaliku evangeelse luteriusu vallakoolina. Selle asutas Suuremõisa omanik krahv Ungern-Sternberg. Mõisa poolt anti ehitusmaterjal, ehitasid aga ümbruskonna inimesed küüdi korras. Iga talupere pidi tegema nii hobuse kui jalapäevi (iga pops kaks jalapäeva). Muud majanduskulud- nii ehitusaegsed kui ka

hilisemad - kandis kooliasutaja mõisnik, kes need vallaelanike käest rendi tõstmisega jälle tagasi võttis.

Juba 1884.a. sügiseks valmis pikk, madalavõitu, kahe korstnaga pruun puumaja, mis oli 20 m pikk ja 8 m lai. Koolimajas oli üks klassiruum, mis oli kaunis ruumikas - põranda pindala oli 16 ruutsülda ja ruumala 21 kantsülda. Aknaruutude pindala vastas põranda pindalale vahekorras 1:4. Maja teises otsas asus koolijuhataja köök ja kolm tuba, pindalaga 38,8 ruutmeetrit. (Foto nr.1)

Esimene koolijuhataja oli Kaarma seminari haridusega Friedrich Kask, kes töötas Paladel neli aastat. Teisi õpetajaid koolijuhataja kõrval ei olnud 1921.aastani (vt.lisa 1). Palga sai õpetaja kooli asutaja mõisnik krahv Ungern-Sternbergilt - 200 rubla aastas ja kolm tiinu õue- ja karjamaad. Peale selle oli koolil veel ka 3 tiinu põllumaad ja 8 tiinu heinamaad. (Kooli almanahh lk.13)

1910.a. võttis Doni põllupank maad kooli käest ära, jättes koolimaja ümber ainult ühe tiinu õuemaad. Palk jäi siiski endiseks. Loja mõisa planeerimise ajal 1920.a. sai Palade kool Loja mõisalt pool talukohta üheteistkümneme tiinu suuruses, mis oli üleni heinamaa. Paar aastat hiljem anti koolile Loja tagavaramaadest ka karjamaa. See asus kolme kilomeetri kaugusel koolimajast. Kooli majanduslikud kulud kandis asutaja mõisnik, kes need kulud elanike käest rendi näol hiljem välja võttis. (V.Hanspiku suul. mälestused)

1. oktooberil 1884. a. avati pidulikult Palade koolimaja. Tegelik õppetöö algas paar nädalat hiljem. Kahjuks puuduvad igasugused andmed avamistalitusest ja seal osalenud isikutest. Kaotsi on läinud ka esimene klassipäevik ja õpilaste nimekiri. Teada on ainult, et juba esimesel õppeaastal töötas kool kolme jaoskonnaga, kus õppis kokku 85 õpilast.

Kool sai kohe kolme jaoskonnaga tööd alustada seetõttu, et varem Nõmba koolis õppinud Palade ümbruskonna külade lapsed nüüd kodukooli üle tulid. Tol ajal pidi koolis käima kolm talve. Koolisundust ei olnud, mistõttu puudumisi, kodutööde tegemise ja jalanõude puudumise tõttu tuli tihti ette. 1880.aasta teisel poolel rakendati Hiiumaal (Hellamaa ja Emmaste koolides) rahatrahvid /ER,F1098, N.1,s 109, lk 151./. Ühe vabandamata puudunud päeva eest tuli vanematel maksta 5 kop. Peale selle tunti ka "vitsahirmu". Suuremate pahategude puhul oli kooli võõrmündril õigus süüdlast õpilast, koolis, nõndaviisi karistada. Aastast 1898 oli aga ihunuhtlus koolis keelatud, /ER,F1098,N.1,s109, lk.171/

Klassiruumis olid pikad pingid. Esimeses pingis parempoolne koht oli priimuse oma. Häbipingiks oli taga viimane koht. Kord oli range, sest ilma selleta oleks olnud võimatu tundi pidada, sest ühes klassis õppis kokku oma kaheksakümmend õpilast. Suuremate üleastumiste korral visati õpilasi ka koolist välja. Õpetaja tähtsus koolis oli suur. Laps ei tohtinud kodus õpetajast paha rääkida, lapsevanemad oma kasvandike käitumist ei õigustanud. Häbenemist oli rohkem. Karistuseks oli nurgas põlvitamine. Vahel tuli isegi nädala jooksul iga vahetund niiviisi oma karistust kanda.(V.Hanspiku suul. mälestused.)

Hinnetest ja hindamisest ei teadnud lapsed tol ajal veel midagi. Kevadeti enne koolitöö lõppu s.o.15.apr. pandi õpilaste teadmised proovile krahvihärra, kirikuõpetaja, ülemvõõrmündri ja õpetaja ees. Peaasjalikult kontrolliti tedmisi usuõpetuses, osalt ka teistes ainetes. Õpiti tol ajal lugemist, kirjutamist, piiblitlugu, vene keelt, katekismust, rehkendamist, geograafiat ja laulmist. (Kooli almanahh lk.27)

Esimesel õppeaastal töötasid kõik kolm jaoskonda korraga ühes klassitoas, ühe õpetaja juhtimisel. Kuigi klassituba oli ruumikas, jäi 86-le

õpilasele õhku väheseks. Järgmistel õppeaastatel tõusis õpilaste arv veelgi, saavutades haripunkti 1889/90 õ/a-l 103 õpilase näol. Siis hakkas õpilaste arv vähenema ja langes 1915/16 õ/a-l 42-le. (vt.lisa 4.)

1910.aastal toimus vallakoolide elus midagi erilist. Nimelt müüs krahv Ungern-Sternberg valla maad Doni Põllupangale Venemaal. Koolid jäid rentnikeks, õpetajate palka hakkas maksma pank. (ER, F.1098, N.1, s.109, lk.173)

1884.a ehitatud koolimajas käis õppetöö 45 aastat, s.o. 1929.a. kevadeni, Hiljem kasutati maja õpetajate korteritena ja poeglaste käsitöö töökojana. Maja hävis tulekahjus 1952.a. Praegu tähistab tema asukohta väike kuuse- ja kasetukk. 1884.aasta ehitisest on säililnud vaid ühise katuse all olev aitkuur-laut.

Eesti okupeerimine Saksa vägede poolt (veebruar 1918-november 1918) tõi endaga kaasa mõningaid häireid koolide elus. Tühistati kõik varem kehtinud määrused, kaotati ka koolide autonoomia. Õpetajate ametissepanek ja vabastamine jäi täielikult okupatsioonivõimude koolivalitsusele.

Okupatsiooni koolivalitsus tagandas ka Palade kooli koolijuhataja Jaan Tarkmehe ja pani Kärdla algkooli haridusega naisõpetaja Linda Elleri uueks koolijuhatajaks. Pärast Saksa võimu lagunemist, astus L. Eller ametist tagasi, endine koolijuhataja J. Tarkmees asus uuesti ametisse, koolijuhataja kohustusi täitma.(V. Hanspiku suulised mälestused)

Kuna Palade koolil puudus oma kooli vorm, siis muutusi laste riietuses ei tehtud, nii nagu seda oli mõnes teises Eesti koolis.

1918.a. sügisel ühendas Saksa okupatsioonivõim, naaberkülas Lõpel töötanud Kuri õigeusu kihelkonnakooli abikooli, Palade kooliga. See

põhjustas koolis õpilaste arvu uue tõusu. Seega oli koodud täieline Eesti kool, nimega , Palade Algekool. (ER. F1098, n1, s109, lk.179)

Õppevahenditega oli tolleaegne kool väga halvasti varustatud. 1919.a. aruande järgi oli koolil kokku 21 näitlikku õppevahendit (kaardid, pildid, tabelid jne.) neist keeltes-6, matemaatikas-1, maateaduses-4, ajaloos-8, muudes ainetes-2. Ühtki õppevahendit ei olnud loodusteaduses, mis tänapäeval tundub eriti absurdseks. (Kooli almanahh lk 31)

Vaesust ei olnud mitte üksnes koolis vaid ka kodudes. Suurt puudust tunti riiete, jalanõude ja toidu järele. Oli päevi, kus koolist puudusid pooled õpilased. See kõik takistas tõsiselt õppetööd. 1919.aasta jaanuaris kuulutati usuõpetus koolides vabatahtlikuks õppeaineks, mille tundide arv nädalas ei tohtinud olla üle kahe /Kooli arh.2, seeria.III, lk.4/. 1919.aasta märtsist anti välja seadus, et eksamid koolides jäetakse ära. Üleviimine järgmisesse klassi toimus hinnete põhjal. Algekooli lõpuklassis korraldas õpetaja kordamisinädalad (kuni kolm nädalat). Selle aja jooksul võeti õpitu lühidalt ja peajoontes läbi . Peale seda anti lõputunnistus välja. /Kooli arh.2, seeria III, lk 22/

Selle perioodi lõpuaastatel oli koolitöö tõsiselt häiritud. Põhjusteks saab lugeda tormiliste ühiskondlike muutuste toimumist, kestevat I maailmasõda, saksa okupatsiooni perioodi, mõisamajanduse likvideerimist, rasket majanduslikku olukorda taluperedes ja koolides.

(1471 kooli 1920-21 a/a). /L. Metsis "Eesti külakoolist 6-kl. algkoolini" lk.55-56/

Koolivõrgu arengu seisukohalt olid aastad 1918-1940 Põhalepa vallale soodsad, pidevalt tegutses 5 kooli 13 õpetajaga. Näiteks 1922.a. elas vallas 3893 elanikku, õpilasi oli koolides palju. Hekhermaal - 71; Kaseväljal

2. KOOL AASTATEL 1920-1940.

2.1. KOOLIVÕRGU KUJUNEMINE EESTIS.

Eesti Vabariigi kooli kujundamine algas valitsuse deklaratsiooniga 30.novembrist 1918, millega lubati kohe asuda rahvahariduse laiendamisele, üleüldise, sundusliku, tasuta ja pikendatud õppeajaga kooli loomisele. Tegelikult jäeti algkoolide eelarve koostamine ja vajaliku krediidi muretsemine linnade ja valdade omavalitsustele. /Riigi Teataja 1918 nr.3/

2. märtsil, 1922 teatati kõikidele maakonna- ja linnakoolide valitsustele, et on kehtestatud sunduslik algharidus. Selle teostamiseks oli vaja, et töotaks laste arvule vastav hulk algkoole ja need oleksid asupaiga poolest lastele kättesaadaval. Igas maakonnas tuli algkooli reformi teostamiseks paigutada ümber, arendada vanu ja ehitada uusi koole. /ER. F1098, n1, s82, lk.2/

Õppimistingimuste parandamiseks, vajalike ruumide saamiseks püüti kasutada kõiki suuremaid kättesaadavaid ehitisi (mõisate tühje hooneid, vallamaju, kõrtse, jne.). Üksikud klassikomplektid paigutati ruumipuudusel sageli eraldi asuvaisse ruumidesse. Koolistatisikas arvestati neid iseseisvate koolidena, suurendades seega kunstlikult koolide arvu (1471 kooli 1920-21 õ/a). /L.Metsis "Eesti külakoolist 6-kl. algkoolini" lk.55-56/

Koolivõrgu arengu seisukohalt olid aastad 1918-1940 Pühalepa vallale soodsad, pidevalt tegutses 5 kooli 15 õpetajaga. Näiteks 1922.a. elas vallas 3893 elanikku, õpilasi oli koolides palju: Heltermaal - 71; Kaseväljal

- 41; Suuremõisas - 41; Hellamaal - 31; Kuris - 75; Nõmbas - 52; Paladel - 97. /ER. F1098, n.1, s.141, lk.27/ klassitööd olid väga kitsad, peale 1922.a. muutus sunduslikuks 6 klassi algharidus. Seoses sellega toimusid muutused ka Suuremõisa valla koolivõrgus. Eelnevalt töötasid Nõmba, Palade, Kasevälja ja Heltermaa koolid. Peale selle anti käsk avada veel üks 6-kl. algkool Kuri koolimajas, mis vastavalt tuli ümber ehitada. Hellamaa ja Kuri algkool otsustati ühendada- 3 õpetajat. Veel otsustati ühendada Heltermaa, Suuremõisa ja Kasevälja koolid Suuremõisa 6-kl. algkooliks-7 õpetajat. Nõmba algkoolis- 1õpetaja . Palade kools - 2 õpetajat. /ER. F.1098, n.1, s.82, lk.17/ Seoses eelneva otsusega tekkis uusi probleeme.Leiti et seoses koolide kadumisega (Heltermaa, Kasevälja ja Hellamaa) muutus kooli piirkond nii suureks, et koolis käimine osutus võimalikuks ainult koolide juures internaadi asutamisega. Sellega seoses kaasnesid materiaalsed probleemid lastevanematel. /ER. F.1098, n.1, s.82, lk.173/

2.2 UUE KOOLIMAJA EHITAMINE.

1920.a. lõpul muudeti 36 õppeaastat kolmeklassilise koolina püsinud Palade kool neljaklassiliseks Palade Algkooliks. Seetõttu suurenes õpilaste arv veelgi ja jõudis 1922/23 õppeaastal 97 õpilaseni (vt.lisa 5). 1921 aastal registreeriti koolijuhataja kõrval ka esimene õpetaja, kelleks oli Joann Metski-Kivistu, kes oli õpetajakutse omandanud Haapsalu suvekursustel. Et Palade koolis oli ainult üks klassituba, klassikomplekte nüüd aga kaks, siis paigutati kolmas ja neljas klass õpetaja J.Metski juhatusel Palade lähedale Lõppe külasse, endistesse kooli ruumidesse. Esimene ja teine klass töötasid Paladel edasi. Klassikomplektide lahusolek kestis ainult ühe õppeaasta. 1921.a. tehti Palade koolimaja klassitoale

vahesein vahele ja nii said mõlemad klassikomplektid jälle koos endises koolimajas õppetööd jätkata. Uued klassitoad olid väga kitsad, peale nende ei olnud laste jaoks ühtki muud ruumi. H.Napi mälestuste järgi, pidi kooli jõulupuul salmi esitama taburetil seistes, kuna ruumi oli nii vähe. Suur ruumipuudus tõstataski esile uue koolimaja ehitamise küsimuse tolleaegses Suuremõisa valla volikogus. Küsimus otsustati esialgu jaatavalt. Uus koolihoone planeeriti kahekorruselise. Kapasto nõmmelt osteti tükk head metsa. Kuid siis töö katkestati kuna rahva seas olid hakanud uue koolimaja vastased ehitamise vastu kihutustööd tegema. Hakkasid kostma hääled, et uut koolimaja pole vaja, tuleks ainult vanale koolimajale juurdeehitis teha. Võetigi vastu uus otsus, mis oli vastupidine eelmisega, st. lõpetati uue koolimaja ehitamise küsimus.

1926.a. uuel vallanõukogu koosolekul soovitati ehitada odavam maja. Ehitus jäi endiselt äraootavale seisukohale. Terve järgneva aasta kestsid ägedad vaidlused, kuid lõpuks siiski jäid peale koolimaja ehitamise pooldajad. Lõpetati puude mahavõtmine. Algas palkide ja vundamendikivide vedu. Esimesed palgid tõi ehitusplatsile Peet Jääger Loja külast. Ja esimese kuupsülla vundamendi kivisid vennad Singid Sakla külast (kooli almanahh lk.98)

22.juuli 1928.a.sõlmiti majaehitamisleping ehitusmeistri Johannes Põialiga, kes sajandi algul ka ise oli Paladel õppinud. 3 aug. alustati tööd vundamendikraavi kaevamisega.

1928/29 õppeaastal muudeti kool viieklassiliseks ja see hakkas tööle kolme klassikomplektiga. Kuna kolmandat klassiruumi koolil ei olnud, siis renditi esimese klassi jaoks ruum Palade küla Põllu väiketalust.

Uue koolimaja ehitamise juures juhtus ka mitmeid äpardusi: katuseplekk sai kannatada, palkidest tuli puudu jne. Selle kõige tulemusel esines

ehitustöös mitmeid seisakuid ja paratamatult lükkus ehituse valmimine edasi.

Lõpuks siiski kõrgus Paladel kahekorruseline suurepärane koolimaja, kus juba põrandapinda oli vanast majast kümme korda rohkem., rääkimata ruumide arvust ja kubatuurist. Ehituse valmimise kuupäevaks on 15.nov. 1929.a. (vt. foto 2)

17.nov.1929.a. oli uue koolimaja avaaktus, millel viibis umbes 500 inimest. Aktuse avas vallavanem Gustav Liit. Kõnelesid koolijuhataja Nikolai Kurisman, koolinõunik Ernst Enno, õpetajate ühingu esimees Minneste, Riigikogu liige Saar, Maavalitsuse esimees ja haridusosakonna juhataja Jakob Aljas. Aktusel esines Palade Haridusseltsi laulukoor, õhtul korraldati Paladel esimene näitemäng. Etendati E.Vilde komöödiat "Pisuhänd".

Haridusministeeriumi poolt kingiti koolile 15.000 sendi väärtuses õppeabinõusid ja Lääne Maavalitsuse poolt neli kirjanikkude pilti.

17.november on jäänudki kooli aastapäevade tähistamise kuupäevaks igal aastal.

2.3. ÕPPETÖÖ KOOLIS.

Eesti Vabariigis kasvas oluliselt hariduse koolisisene ja väline roll, täiustusi selle sisu ja vormid. Kool ja kooliväline haridustöö olid tihedas vastastikusel seoses.

Õppetöö sisu ja meetodite alal toimus mitmeid muutusi. Hakati arvestama õpilaste huvidega, nende isetegevuse, aktiivsuse ja loominguvõime arendamisega. Suurt tähelepanu pöörati õpilase isiksuse igakülgsel arendamisele, eriti kehalisele ja esteetilisele kasvatusel-võimlemisele,

mängudele, spordile, rütmikale, joonistamisele, voolimisele, laulmisele ja muusikale, millele varem vähe tähelepanu pöörditi.

1921.a.jaanuaris õpetajate päeval vastu võetud otsuse kohaselt /"Kasvatus"1921,nr.3, lk. 47./ hakati Palade koolis õpetama järgmisi tööalasid: savitööd, paberi-ja papitööd, lõnga-ja riidetööd, punumist, puutööd, metallitööd ja majapidamist.

Esialgu käis õppetöö ajutise õppeplaani järgi. Selle aluseks oli 1920.a. algkooliseadus, mille kohaselt õpetati ainetest: kodulugu, emakeelt, laulmist, võimlemist, käsitööd, joonistamist, aritmeetikat ja algebrat, geomeetriat, looduslugu ühes tervishoiuga, maateadust, ajalugu,kodanikuteadust ja kaht võõrkeelt. Tsaariaegse rahvakooliga võrreldes oli uue õppeainena J. Käisi väljatöötatud kodulugu. Usuõpetus oli esialgu välja jäetud. Kuni 1923 aastani usuõpetust algkoolide ametlikus õppeplaanis ei olnud. 1920.a. algkooliseaduse järgi võis usuõpetust õpetada lastevanemate soovil ja kulul vabatahtliku õppeainena. 1923/1924 .a. alates tuli usuõpetust vastava rahvahääletuse tulemusel hakata õpetama koolidele kohustusliku õppeainena riigi kulul, õpilastele jäi ta endiselt vabatahtlikuks õppeaineiks.

(Tundide jaotust vaadata tabel 1).

Esimeseks sisuliseks uuenduseks õppetöös oli koduloo kui õppeaine võtmine õppeplaani. Selle aine ülesandeks oli lastele tutvustada lähemat ümbrust. Õpetati ümbrust vaatlama, tähele panema, loodusnähtustest aru saama ja oma tähelepanekuid teistega jagama. Koduloo tunnid pidid panema aluse uutele loodusteadustele. Õpetaja ülesandeks oli vastavalt ümbritsevale kokku panna õppeprogramm lähtudes kohalikest oludest ja loodusest.("Riigi Teataja"nr.11,22.veebr.1919,lk.85.)

Loodusloo ülesandeks oli tutvustada lastele inimese elu ja tegevusega seotud loodusnähtusi. Taotleti ka loodusearmastuse ja ilutunde kasvatamist, looduse hoidmist ja kaitsmist. Selle sisuks oli taime-ja loomariigi tutvustamine, samuti lihtsamad ja olulisemad füüsika ja keemia nähtused. Õppeprogramm oli kokku seatud aastaegade ja ökosüsteemide põhimõttel. Loodusõpetuse keskpunktis oli elava looduse vaatlus, õppekäigud ja ka katsed.

Maateaduses õpetati neljandal õppeaastal kodumaad tundma. Tutvustati ka naaberriike ja Euroopat. Viiendal õppeaastal olid vaatluse all maailmajaod ja maakeraga seotud nähtused. Kuuendal õppeaastal käsitleti kosmograafiaga seotud algmõisteid ja korraldi ka õpitut. Peale selle käsitleti veel ka riikidevahelist majanduslikku ja kaubanduslikku suhtlemist.

Ajalookursusel vaadeldi esimesel õppeaastal s.o. 4.kl. perioodi vanematest aegadest kuni rahvaste rändamiseni. Edasi viiendas klassis keskaega kuni Orduaja lõpuni. Viimasel õppeaastal aga sündmusi Liivi sõjast Tartu rahuni. Ajaloo keskpunktis oli põhiliselt ikkagi kodumaa ajalugu.

Kodanikuõpetust õpetati ja käsitleti kuuendas klassis. Selle sisuks oli perekond, küla, vald, alevik, linn, maakond, seltsid, nendevahelised seosed, korraldused ja ülesanded.

Eesti keeles oli esimesel õppeaastal oluline lugemise ja kirjutamise õpetamine. Iga aastaga püüti neid üha enam süvendada. Püüti kujundada mõttepärast ja arukat lugemist. Süvendati grammatika ja õigekirja oskuse aluseid. Viimasel õppeaastal käsitleti lauseõpetust. Kirjandusliku poole pealt tutvustati õpilastele rahvaluulet ja tähtsamaid kirjanikke ning nende loomingut. Tuli lugeda ja arutada J.Liivi, A.Kitzbergi, E.Vilde, E.Bornhöe, J.Kunderi, jt. teoseid.

"Väike matemaatik", I-IV klassile. Ajaloos oli IV kl. kasutusel J.Parijõe

Matemaatikas olid samuti toimunud muutused. Aritmeetikat, geomeetriat, ja algebra ei õpetatud enam eraldi, vaid nende eesmärgi ja meetodeid ühendades. Õpetuse aluseks oli praktilise oskuse edasiandmine.

Üldiselt tuli sel perioodil õppeprogrammide ja õppeplaanide muutusi palju ette (vt.tabelid 1,2,3.)

1928.a.õppeplaanis (tabel 2.) oli suurendatud emakeele, matemaatika ja loodusõpetuste tundide arvu nädalas. Koduloole lisandusid veel ka kõlblusõpetus ja kodanikuõpetus. Kõlblusõpetust käsitleti 1-3 kl. seoses kodulooga, 4-6 kl. aga juba iseseisva õppeainena 1 tund nädalas.

Seoses õppeplaanide ja programmide väljatöötamisega hakati ka õpperaamatuid koostama. Palade koolis olid tarvilusel need õpperaamatud, mis olid parajasti saadaval..

Näiteks emakeeles oli I kl. kasutusel Kuulbergi "Elav sõna" II, III, V, VI kl. Kampmani "Eesti lugemik". 1938.a. oli ainulubatava õpikuna kasutusel J. Parijõe, G.Reiali, A. Vaigla "Eesti koolilugemik." V ja VI klassides. Grammatikas kasutati A. Ploompuu "Lauseõpetus algkoolidele", hiljem ka F.Puusepa "Keelelised harjutused.", "Eesti keele grammatika koolidele" ja "Kirjakeele algmeid". Jõuti ka arusaamisele, et matemaatika õpetamisel algkoolis ei tohi seada liiga kõrgeid sihte, ülesanded peavad vastama õpilaste vanusele ja arenguastmele. Selliseks õpperaamatuks peeti F.V.Mikkelsaare õpikute sarja "Algkooli matemaatika", mis vastas moodsa pedagoogika, didaktika ja metoodika nõuetele. Selle sisu oli seotud õpilaste eluga, oli silmas peetud laste huve ja isetegevust. I kl. oli kasutusel E.Kuulbergi ja E.Martinsoni "Elavad arvud", mis püüdis rajada matemaatika algteadmised lapse elamustele, lähtudes lapsele tuttavast ümbrusest. Hiljem tulid kasutusele A.Kasvandi ja J.Langi õpikute sari "Väike matemaatik", I-IV klassile. Ajaloos oli IV kl. kasutusel J.Parijõe

1920. JA 1928. AASTA MAA-ALGKOOLOIDE ÕPPEPLAAN

Tabel 1 1928. AASTA ÕPPEPLAAN

Tabel 2

Õppeained	Klassid							Kokku	Klassid							Kokku
	1	2	3	4	5	6	1		2	3	4	5	6			
Emakeel	6	6	6	5	4	4	31		8	8	8	7	6	5	42	
Kodulugu	3	3	3	-	-	-	9		3(7)	3(7)	4(7)	1(7)	1(7)	2(7)	14(7)	
Matemaatika (1)	5	5	5	5	5	5(2)	30		5	5	6	5	5	5	31	
Loodusõpetus (3)				4	4	5	13		-	-	-	3	4	4	11	
Geograafia (4)	-	-	-	2	2	2	6		-	-	-	2	2	2	6	
Ajalugu	-	-	-	2	2	2	6		-	-	-	2	2	2	6	
Kodanikuõpetus (5)	-	-	-	-	-	1	1		-	-	-	-	-	-	-	
I Võõrkeel	-	-	4	4	3	3	14		-	-	-	-	5	5	10	
II Võõrkeel	-	-	-	-	3	3	6		-	-	-	-	-	-	-	
Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12		2	2	2	2	1	1	10	
Käsitöö	2	2	2	2	2	2	12		2	2	2	2	2	2	12	
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12		2	2	2	2	2	2	12	
Võimlemine	2(6)	2(6)	2	2	2	2	12		2	2	2	2	1	1	10	
Usuõpetus	-	-	-	-	-	-	-		2	2	2	2	1	1	10	
Kokku	22	22	26	30	31	33	164		26	26	28	30	32	32	174	

(1) aritmeetika, geomeetia, algebra

(2) ühes geomeetrilise joonestmisega

(3) bioloogia, füüsika, mineraloogia, tervishoid

(4) maateadus, maalugu, maadeteadus

(5) ühiskonnalugu, kodaniku õigused ja kohustused, kodaniku eetika

(6) soovitatav pooltunidenä

(7) Kodulugu, kõlbulus- ja kodanikuõpetus

1930. ja 1938. AASTA ÕPPEPLAAN

Tabel nr.3

Õppeained	1930.a.							1938.a.						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.		1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Emakeel	8	8	8	7	5	5	41	9	9	7	6	55	41	
Kodulugu	3	3	4	-	-	-	10	-	-	-	-	--	-	
Usuõpetus	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	22	12	
Matemaatika	5	5	5	6	4	4	20	5	5	5	5	55	30	
Loodusõpetus ja tervishoid	-	-	-	3	3	3	9	-	-	3	3	33	12	
Maateadus	-	-	-	2	2	2	6	-	-	-	2	22	6	
Ajalugu ja kodanikuõpetus	-	-	-	2	2	2	6	-	-	-	2	33	8	
Võõrkeel	-	-	-	-	5	5	10	-	-	-	-	--	-	
Joonistamine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	22	12	
Tööõpetus	2	2	2	2	4	4	16	2	2	2	2	22	12	
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12	2	2	2	2	22	12	
Võimlemine	2	2	2	2	1	1	10	2	2	2	2	22	12	
Kirjatehnika	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	--	3	
Kokku	26	26	27	30	30	30	169	25	25	26	28	2828	160	

"Möödunud ajad jutustavad." ja V-VI kl. J.Adamsoni ajalooõpikud. Maateaduses õpiti Süti ja Koppeli maateaduse õpperaamatute järgi. Saksa keele õpperaamatuks oli "Deutsches Lehr-und Lesebuch.". Loodusõpetuses IV-VI kl. oli kasutusel "Väike loodusesõber" autorid Laug, Paris jt.

Õpilasi hinnati kuni 1934.aastani märksõnadega "hea", "rahuldav", "nõrk". Aastast 1934 võeti kasutusele numbritega (1-5) viiepilliline hindamine ("nõrk", "puudulik", "rahuldav", "hea" ja "väga hea".)

Järelvalvega koolide õpetusliku ja kasvatusliku külje üle tegelesid koolinõunikud, kes olid valitud maakondade ja linnade omavalitsuste poolt. Palade kooli käis paar korda aastas revideerimas koolinõunik E.Enno. Oma revideerimise aruannetes väidab koolinõunik, et õppetöö viljakus kasvab järjekindlalt ja kiitis ka heaks õpetajate poolsed meetodilised valikud laste õpetamisel.

Eesti Vabariigis olid pikemad vaheajad /KA Seeria III, arh.19, lk.42/ jõulupühad, kevadpühad (ülestõusmispühad) ja suviste- e. nelipühad. Üksikuid vabu päevi oli riiklike pühade puhul, nagu, 24.veebr. iseseisvuspäeval, 25 veebr. palvapäeval ja 1.mai maipühad. Kolmandasse kategooriasse kuulusid üldised ja kohalikud pühad (näit. 25.märts paastumaarjapäev, 31 okt. usupuhastuspüha ja paljud muud piibliga seotud sündmused). Veel olid pidulikud hetked kooli aastapäevad ja kohalikud vabastamispäevad.

Kooli kasvatusliku külje tugevdamiseks seati 1937/38 õppeaastal sisse klassijuhatajatunnid, milles käsitletavat teemat kuulusid õppenõukogus kinnitamisele. Seda tundi kasutati õpilaste kasvatusliku külje arendamiseks ja õpilasingide töö korraldamiseks. Kasvatustöö koolis teostus suurel määral õpilase ja õpetaja suhtlemise kaudu. Õpilasel tuli kokkupuutes

õpetajaga rangelt jälgida viisakusreegleid noorema-vanema, ning alluva-ülemuse suhtes kehtivaid käitumisnorme ja viisakusreegleid. Ei tulnud näiteks kõne allagi lohakas üleõlaviskamine või pöördumine õpetaja poole, sihilik viisakusetus või häbematus. Juba kodudest oli lastele kaasa antud aukartus õpetajate ees, sest nemad olid "maa soolaks". Praegu sellist aukartust ja austamist esineb lastel õpetajate suhtes vähe. Ka õpetajate käitumine õpilaste suhtes oli tol ajal rõhutatult viisakas. Muidugi ägestumist ja enesevalitsuse kaotamist tuli ka sel ajal ette. Leidus ju ka neid õpetajaid, kel oli raskusi distsipliini hoidmisega.

Palade kooli lastel puudus oma koolivorm, aga 1936.a. kinnitati Haridusministeeriumi poolt Palade kooli vormipeakatete kavand. Selle kohaselt sai tütarlaste peakatteks tumesinine barett, mille eraldusmärgiks oli kaks terashalli paela läbimõõduga 7mm. Paelad moodustasid mütsi tipus täisnurga avausega paremale poole. Barett koosnes kuuest lapist. Poeglaste peakatteks sai tumesinisest riidest nokaga müts. Ja eraldusmärgiks oli üks 7mm.laiune terashall pael. Ka täienduskooli tütarlapsed kandsid vormimütsi.

1884-1944 aastani Palade koolis õppinuist said enamikus emade-isade tööde jätkajad kodutaludes. Paljudel tuli leiba tenima hakata linnas majateenijatena, ehitus-või vabrikutöölisena, mitmetel poeglastel juba 14-15-aastaselt laevapoistena. Väheste laste vanematel kannatas rahakott poja või tütre edasiõppimist. Kõige kaugemale jõudis Hiessaare küla talumehe poeg Friedrich Sauer. Tänu andekusele ja visadusele lõpetas ta gümnaasiumi ja ülikooli, töötas pärast ülikooli gümnaasiumi direktorina, haridusministri asetäitjana ja lühikest aega ka haridusministrina. Kahjuks suri ta varakult, parimas meheas. (V.Hanspiku suul. mälestused)

Kursused kutsuti õpetajatele rakendatü üles 1919.aastast. Seminaride

1930.a.sügisel avati Palade Algkooli juurde üheaastane naiste käsitöö ja majapidamise täiendusklass, milles asus perenaiseoskusi omandama 22 tütarlast. Järgmisel õppeaastal muudeti täiendusklass kaheaastaseks tütarlaste majapidamise, käsitöö ja kudumise täienduskooliks. Õpetajaks sai Kehtna kodumajanduskooli lõpetanud Hildegard Tapp.

Lisaks temale töötasid täienduskoolis veel ka Erna Tamm (sündinud 26.aug.1905.a. Lätimaal Liibovis.) Et tema tundide koormus oli nii suur, siis anti talle lisaõpetajana abiks Salme Kaev (sündinud 19.aug.1901.a. Suuremõisa vallas Kerema külas.)

Esimestel aastatel oli koolil viis kangastelge ja umbes sama palju õmblusmasinaid. Koolis õpetati majapidamist, käsitööd, kangakudumist, toiduvalmistamist, laste kasvatamist, aiandust ja põllumajandust koos raamatupidamisega. (kooli almanahh)

Koduses majapidamises hädavajalikke oskusi käisid selles koolis õppimas peale Pühalepa valla tütarlaste ka teiste Hiiumaa valdade näitsikud. Kümne tegevusaasta jooksul lõpetas täienduskooli kokku 90 tulevast noorikut. 1940.a. suleti täienduskool materiaalsel põhjustel. Ka õpilasi oli väheseks jäänud. Kooli varad anti Varbla koolile üle.

2.3. SELTSIELU JA TÄIENDUSTÖÖ

2.4. ÕPETAJAD.

Õpetajaskond oli see, kes andis uut hoogu juurde koolivälisele tegevusele ja kultuuritööle. Seda eriti maal sest põhilised peod, taidlusringid ja ka seltsielu oli koondunud just koolidesse ja seal töötavate õpetajate ümber.

Õpetajate haridustaset Palade koolis võiks hinnata rahuldavaks. Paranemise üldisesse hariduspilti tõi uute pedagoogiliste õppeasutuste avamine, mõningat täiendust andsid ka lühiajalised täienduskursused. Kursused kutseta õpetajatele rakendati alates 1919.aastast. Seminaride

juurde loodi algul 2-3 kuused kursused, hiljem üheaastased täienduskursused, mille käigus sooritati eksameid ja lõpuks saadi õpetajakutse. (V.Hanspiku suulised mälestused.)

Õpetajate seminarid asutati algul Tallinnasse, Tartusse ja Rakverre. Hiljem s.o. 1920.a. avati ka Võru õpetajate seminar ja Läänemaa õpetajate seminar. Seminaride õppeaeg oli kuus aastat, selle lõpetamine andis keskhariduse ja ühtlasi ka algkooliõpetaja kutse.

Lisast 1 ja 2 võib leida, et taolistes seminarides ja täienduskursustel õppis ka mitmeid Palade kooli õppejõude.

1925/26 õppeaastaks oli kaotatud Tallinna Õpetajate Seminar ja selle asemele loodi kahe aastase õppeajaga Tallinna Pedagoogium (1928-1937). 1930. aastal lõpetas oma tegevuse Võru Õpetajate Seminar, 1932.aastal ka Rakvere, Tartu ja Läänemaa õpetajate seminarid. 1937.a. avati uuesti seminarid Tallinnasse ja Tartusse, kuhu nüüd aga võeti õppima 9-klassilise progümnaasiumi haridusega noori.

Palade kooli õpetajaskonnast oli pea igaüks lõpetanud õpetajate seminari või siis omandanud õpetajakutse pedagoogilistel kursustel.

2.5. SELTSIELU JA TAIDLUSTÖÖ.

Kuna uues koolimajas oli avar saal ja näitelava, said Paladel hoo sisse ka seltsielu ja kunstiline isetegevus. Eriti agaralt hakkas tegutsema Palade Haridusselts. Korraldati igal nädalal laulukoori ja pasunakoori harjutusi, kaks korda kuus loenguid, kirjandusõhtuid või perekonnaõhtuid. Neli korda aastas toimusid tesulised peoõhtud. Ürituste juhtideks ja organiseerijateks olid kohalikud kooliõpetajad ja ärksamad külanoored, sest tasulisi kultuuritöötajaid tol ajal ei olnud.

Palade kool sidus enda külge palju noori, ka nende vanemaid ja elanikke ümbruskonnast. Kooli ruume kasutati isetegevusringide tööks, kuhu koguneti õhtuti, et kuulata loenguid, laulda koorilaule või lihtsalt koos viibida. Korraldati palju koolipidusid. Need peod moodustasid väga hinnatud vahelduse muidu üpris hallis argipäevas.

Seltsielu eestvedajaks oli energiline N. Kurisman, kes juhatas laulukoori, asutas puhkpilli-ja keelpilliorkestri. Tema eestvedamisel kujundati tolle aja kohta küllalt korraliku tasemega näitetrupike, mille koosseisu kuulusid peale N. Kurismani enda veel ka Paul Alber, August Känd, August Napp, Olga Lubi (hiljem Rist), Johannes Ristmägi, Anetta Torn (hiljem Kalda), Linda Uusmann (hiljem Velvet), Linda Hanspik. Mõnikord võtsid kooli näitemängust osa ka kooliõpilased. (E.Napi mälestused)

Traditsiooniliseks kujunesid koolipeod, mis toimusid kaks korda aastas: kevadel ja suvel. Peo kava koosnes alati uue näitemängu ettekandmisest, deklamatsioonist, koorilaulust ja võimlemisest. Põhilisteks deklameerijateks 30-ndate aastate alguses olid :Lilja Kivistu, Leida Lunter (hiljem Koppel) ja Emilie Treimann (hiljem Napp). Osavõtt sellistest pidudest oli rahvarohke.

Uude koolimajja toodi üle senimaani vallamajas asunud Suuremõisa valla avalik raamatukogu, mida hakkas juhendama ja ühtlasi ka raamatuid laenutama õpetaja Anette Torn (hilj. Kalda). Tööd tehti loomulikult ühiskondliku töö korras- tasuta.

Aktiivselt osaleti noorkotkaste ja kodutütarde liikumises. On teada ,et 1924.a. oli Palade koolis 24 noorkotkast ja 28 kodutütart. Gaide ja skaute Palade koolis polnud, küll oli neid aga Hellamaa koolis. /ER. F1098, n.1, s.181, lk.98/

Kool võttis osa ka mitmetest Vabariiklikest võistlustest. Näiteks toimus 1935.aastal aedviljakasvatusevõistlus algkoolide õpilastele. Palade koolist võttis sellest osa 14 õpilast. Auhindu nendest said kuus õpilast, auhinnalised kohad jagunesid nii, et kõikidele kohtadele tuli kaks õpilast. (Kooli arh.27, seeria III, lk.117)

Mindi kaasa ka 30-ndate aastate ülemaailmse kodukaunistamise aktsiooniga, selle kohaselt hakati tähelepanu pöörama ka koolimaja ümbrusele. Esimesed okaspuud istutati kooli ette 18.mail 1931.a. Need puud kaunistavad veel tänasenigi kooli ukseesist (foto)

Elav seltsielu kestis Pühalepa vallas kuni 40.a-ni. Pärast nõukogude võimu kehtestamist suleti kõik endised seltsid ja organisatsioonid, kui kodanlik - natsionalistliku vaimu kandjad.

2.6.INTERNAAT JA KOOLITEENIJAD.

Seoses täiendusklassi avamisega 1930 aastal, suurenes õpilaste arv 155-ni. ja sellepärast tuli kooli juurde avada internaat, mida esimesel aastal kasutas ainult 18 õpilast, kuid järgnevatel aastatel see arv suurenes, käis ju täienduskoolis õpilasi üle Hiiumaa. Seega suurenes ka internaati kasutavate õpilaste arv.

Kuni 1969.aastani juhtisid kooli juures asuvat internaati koolijuhatajad-direktorid. Toitlustuse juhatajaks valiti E.Tamm . Tema ülesandeks oli õpilaste toitlustamise korraldamine, toiduainete väljaandmine, internaadi korrapidaja määramine ja õpilaste pesu kontrollimine.

Internaadi õpilased pidid olema varustatud: voodiga, voodipesuga, aluskotiga, padjaga, tekiga, käterättidega. Veel pidid olema nuga, kahvel, lusikas, kauss ja taldrik. Toidukordi oli neli- hommikusöök, eine, lõunasöök ja õhtusöök. Toidu valmistamiseks vajalikud toiduained tõid

lapsevanemad ise. Kuu kohta oli nõue tuua :1kg.liha, kruupe,jahu ;16kg (1puud) kartulit ja juurvilja.. Tee toomine toimus nimestiku järjekorras.. Teised ained olid õpilaste endi käes ja tarvitati võrdselt igalt õpilaselt. (kooli arh.seeria III nr.22, lk.196)

Kolmeaastase vallakooli perioodil kooliteenijat ei olnud. Klassituba koristasid õpilased ja ahju küttis koolmeister ise. 1920.a. keelati õpilasi ruumide koristamisel rakendada. Lääne maavalitsus nõudis Suuremõisa vallavalitsuselt kooliteenija ametisse palkamist. Esimeseks kooliteenijaks sai Juhan Hellmann, kes oli 200 margase kuupalga eest nõus klassituba ja eeskoda pühkima, ahju kütma ja igal õhtul 2 ämbritäit vett jooginõusse tooma.

Uues koolimajas oli esimene kooliteenija Gustav Kurba(1929-1936). Kuigi ruumide pind suurenes 10 korda, tõstis vald kooliteenija palka ainult kolm korda. Seejuures algas tema tööpäev hommikul kell viis ahjude kütmisega ja lõppes õhtul kell kümme uste sulgemisega. V.Hanspiku mäletamist mööda oli koolil 24 ahju. Õppetundide ajal oli kooliteenija vaba.

Marie Sild pidas kooliteenija ametit tervelt 22 aastat (1942-1964). Ta mitte ainult ei koristanud ja kütnud koolimaja, vaid käis ka metsas kütet autodele laadimas, lõi suvel kaasa remonditöödel, oli pidudel riiehooldjaks jne. Pikemat aega oli kooliteenijaks veel ka Madis Saarnak (1956-1967).

Keskkütte paigaldamisega 1976.a, vabastati kooliteenija ahjude kütmisest. Kooli juurde anti katlakütjate ametikohad. Esimeseks katlakütjaks oli Arvi Kokla, kes töötas sellel ametikohal 1993. aastani.

3. KOOL EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKUS VABARIIGIS AASTATEL 1941-1991.

3.1 KOOL SÕJAAEGSEL PERIOODIL.

II maailmasõja alguses ja nõukogude võimu kehtestamisega Eestis pidi rindele minema ka palju Palade kooli endisi õpilasi. Tagasi ei tulnud mittetäielikel andmetel 48 meest.

9.veebr. 1940.a. kinnitati haridusministeeriumi poolt Palade kooli pitsati kavand, mille koolijuhataja V.Pettai 17.jaan.1940.a. taotles. Kavandatud oli pitsat läbimõõduga 3½ cm., sõõri keskel oli Läänemaa vapi kujutis suuruses 15x20 mm. Pitsati sõõri ülemist äärt mööda oli paigutatud kooli ametlik nimetus./ERA f.1098, n.1, s.187, lk.669-671./

V.Hanspik meenutab " Seoses sakslaste tulekuga 1941.a.vahetati õpetajate kaader ümber.Vale kaebuse põhjal süüdistati koolijuhatajat V.Pettaid kommunistlikus tegevuses ja vahistati, et seda tõestada ei suudetud, siis lasti ta vabaks, aga õpetajana töötada ei lubatud (palka maksti edasi). Õpetajana töötamise õigused anti talle tagasi 1942 aasta suvel. Seoses sellega viidi ta üle Suuremõisa kooli õpetaja ametikohale."

Sõja ajal toimus õppetöö katkendlikult. 17.okt. öösel 1941 aastal sai Palade kool Tahkuna patareide kahuritulest rängalt kannatada. Põhjuseks arvatakse olevat see, et koolimaja ühes otsas asus saksa sõjaväehaigla. Kuigi koolimaja suudeti muuta õppekõlbulikuks, oli suuri raskusi ka õppevahenditega, pealegi puudusid paljud õpilased, sest neil ei olnud

riideid ega jalanõusid. Riietus oli üldiselt kehvapoolne-koolis käidi sellega, mis juhtus käepärast olema. Talvel kandsid enamik õpilasi paksust villasest riidest vilttallaga tuhvleid, kuna soojemaid talvejalatseid polnud kuskilt võtta. Selliseid tuhvleid nimetati hiidlaste poolt "pätakateks". Et need jalavarjud just Pühalepa vallast levima hakkasid, hakati seda valda "pätakavallaks" kutsuma. Leivakõrvast pidi iga pere ise jõudumööda hankima (talupidamise või kalapüügiga). Sellises keskkonnas kasvanud noored olid harjunud raske tööga ja piskuga läbi ajama. Sõda oli üldist kehvust tohutult suurendanud. Petrooleumi puuduse tõttu valgustasid internaati ainult paar viieliinist "tattnina". Kuna sõjaväehaigla koolist välja ei kolinud, siis sai kool pommitamise läbi uuesti kannatada 1944.a. Suur pommiauk asub veel tänaseni umbes kolmesaja meetri kaugusel koolimajast. 1940. aasta juunipöördega muutus kooli elus küllalt palju.

V.Hanspik meenutab "14.juuni küüditamine ei jätnud puudutamata ka Pühalepa valla koole. Suuremõisa algkoolist küüditati koos perekonnaga õpetaja Varek, Paladelt õpetajate Puuranna ja Elleri abikaasad (õpetajaid endid ja lapsi ei küüditatud) Represseeritute hulgas oli koos vanematega ka kooli õpilasi. Traagiliseks kujunes ka 1949. aasta järjekordne küüditamine. Kuigi see Palade kooli õpetajaid otseselt ei puudutanud, oli küüditatute hulgas palju õpilasi."

1944.aasta oktoobri kuu algul, mil Nõukogude väed Hiiumaale tulid, muudeti Palade kuueklassiline algkool mittetäielikuks keskkooliks, millega kaasnes seitsmenda klassi avamine ja rekordarv õpilasi - 197 (lisa 6.)

3.2.MUUTUSED ÕPPE-JA KASVATUSTÖÖS.

Sõjajärgsetel aastatel oli kooli ja kodude majanduslik olukord raske. Põhiline probleem oli kauba puudus. Suurim puudus oli jalanõudest ja

riietest. Ikalduse ja sõjaraskuste tagajärjel oli taludes vilja ja toiduvarude hulk väike ja toitlustamisküsimus seetõttu terav. Seoses sellega paluti koolikohustusest vabastada mitmed õpilased. Vastuseks sellele probleemile saadeti Haridusministeeriumist käsk anda peredele toetuseks kokku: 25 paari kingi, 6 paari kingataldu, 6 paari pooltaldu, 18,5 m.ülikonnariiet, 1,2 m.püksiriiet, voodririiet 1,5 m, kleidiriiet 86m, pesuriiet 101m., sukki 18 paari, tolmuriiet 3m., pluusiriiet 6m. ja üks rull valget niiti. /ERA f.4320, n.1, s 10, lk.66./

Vaatamata raskustele kulges esimene sõjajärgne õppeaasta rahuldavalt. Õppeaasta lõppes eksamiga juba alates IV klassist. Eksamiplaan oli koostatud õppenõukogu poolt, eksamipiletid töötasid välja aineõpetajad. Eksami tulemused olid rahuldavad. Et nüüdseks olid toimunud tohutud muudatused riigi poliitilises elus, siis seoses sellega oli muutunud ka õppetöö sisuline ja organisatsiooniline külg. Õppe-ja kasvatustöös hakati jälgima nõukogude pedagoogika põhiprintsiipe, täiendades neid üha uute üleskerkinud ideedega. Uue ajaga seoses muutus õpetuse sisu oluliselt. Üheks selliseks kardinalseks muutuseks oli usuõpetuse kaotamine kõigis Eesti koolides. Keelati palvused ja teised usulised talitused. /Riigi Teataja 1940 nr.102, lk.327, art.1011)

1950/51 õppeaastaks kehtestati uued nõuded tundide läbiviimisel. Õpilasi hakati rohkem küsima, õpetajatelt nõuti, et nad hindaksid õpilase igat vastust. Järgmisest õppeaastast kehtestati nõue, et õpetajad teeksid õpilastele teatavaks kõik vastamisel saadud hinded. Hakati nõudma õppeedukuse tõstmist ja seepärast hakati otsima võimalusi puudulike hinnete likvideerimiseks ehk parandamiseks. Nõrgematele õpilastele hakati korraldama kas kollektiivseid või individuaalseid järeleaitamise tunde. Kooli mitmed õpilased mäletavad väga eredalt just tolleaegset vene

keele õpetajat Z.Lahesalu, kes pani tugeva aluse vene keele oskusele. Ka kõige nõrgematele õpilastele jäi nendest tundidest midagi külge. Alates 1945.aasta kevadest autasustatakse õpilasi väga hea õppeedukuse ja eeskujuliku käitumise eest kiituskirjaga. Kooli lõpetanuist on selle autasu koos lõputunnistusega saanud 19 seitsmeaasase kooli lõpetajat ja 8 kaheksaklassilise kooli lõpetajat. Kõige enam anti neid välja 1951/52 õppeaasta lennule., mille 28-st. lõpetajast pälvis kiituskirjad seitse õpilast. Täielikult muutus õpetatavate ainete sisu ajaloos ja geograafias. Kadus eestikeskse maailmavaate kujundamine. Õppeainete käsitlemisel hakati silmas pidama õpilaste poliitilist kasvatust, rõhutades nõukogude korra tähtsust ja selle saavutusi vaimu-ning majanduselus. Eriti hästi andiski neid vaateid rakendada ajaloo, maateaduse, loodusteaduse ja keelte tundides.

Õpetajad pidid hakkama koostama õppeprogrammide, tööplaani ja õpikute alusel kalender-tööplaane. Õppenõukogu poolt koostati kooli üldtööplan, mis sisaldas endas peale õppetöö plaani veel ka kasvatuslike ürituste plaani, tööd lastevanematega, õppenõukogu tööplaani ja pioneeridele läbiviidavate ürituste plaani.. Kasvatustöö läbivijateks olid loomulikult kõik õpetajad, eeskätt aga klassijuhatajad. Õpetajad pidid endid täiendama poliitoloogias, mis oli rajatud K.Marxi ja V.I.Lenini õpetustele ja vaadetele. Selliseid loenguid peeti palju. V.Hanspik mäletab, et õpetajate kvalifikatsiooni tõstmiseks toimus kogu talve pidev töö poliithariduslikus õpperings. Õpiti direktori poolt kinnitatud kavade järgi ÜK(b)P ajalugu ja nõukogude pedagoogikat. Kooraldati ka mitmeid täienduskursusi õpetajatele, kus põhirõhk oli hoopis asetatud loengutele, mis käsitlesid laste poliitilist kasvatust, mitte aga metoodikale ja laste arendamisele lähtudes nende individuaalsusest. Kõik pidid olema ühe

malli järgi, ühtviisi tegutsema ja mõtlema. Oma arvamusi ja hinnanguid olukorrast olla ei tohtinud, kui siis ainult ettenähtud raamides.

H.Maasel meenutab "Alates 1945-ndast aastast hakati korraldama ülerajoonilisi õpilaste isetegevus-ja omaloomingu olümpiaade. Ürituste läbiviimiseks valiti organiseerimis komisjonid, kuhu peale õpetajate kuulusid esindajad linna kultuuriasutustest. Olümpiaadide kava koosnes kahest osast. Esimene osa algas hommikul ja koosnes sportlikest üritustest: rivistus, võimlemisettekanded, kergejõustik ja võrkpall. Õhtul aga järgnes isetegevuskontsert. Esimene selline olümpiaad toimus 10.juuni 1945.a. algusega kell 11.00 Kärkla Keskkooli spordiväljakul. Järgnevatel õppeaastatel lisandus neile veel õpilaste kirjandite, joonistuste ja omavalmistatud õppevahendite käsitööalane võistlus". 60-ndatel.aastatel lisanduvad neile veel ka aineolümpiaadid.. 1948-st. aastast jäid olümpiaadide kavast ära spordivõistlused, kuna koolides hakati eraldi läbi viima spordipäevi. Palade kooli õpilased võtsid agaralt osa aineolümpiaadidest ja konkurssidest. Kõige paremini esinesid õpilased matemaatikas õpetaja V.Hanspiuku juhendamisel ja ajaloos õpetaja E.Norgani juhendamisel. Veel võeti osa kirjandite kirjutamise konkurssidest. Enamasti kirjutati looduse ja tuletõrje teemadel.

Õppekirjandusest kaotati täielikult kõik Eest Vabariigis käibel olnud õpikud, polnud ju võimalik enam neid kasutada, kuna oli muutunud poliitiline taust ja seoses sellega ka õpetuse sisu. Kooli käskkirjade kaustast /Seeria III,arh.44, lk.134./õnnestus mul leida esimene ENSV Haridusministeeriumi poolt saadetud ringkiri, seoses raamatukogude ümberkorraldamisega. Alla oli kirjutanud Haridusminister J.Semper. Eraldi olid välja toodud Venemaal keelustatud Ühiskonnategelaste nimed. Nendeks olid:Trotski, Zinovjev, Kamenov, Buhharin, Rõkov ja nende kõik

teosed. Keelatud kirjanike teosed tuli likvideerimiseks saata Tartu Ülikooli hiljemalt 25.märts 1941.a. /Seeria III, arh.44, lk.296./ Uus käskiri seoses avalikkude raamatukogude taas lubamisega saadeti 6.veebr.1942.a. loomulikult pidi juhiste kohaselt olema kõrvaldatud ebasoovitav kirjandus. /ERA f.4320, n.1, s.10, lk.19./

50-ndate aastate algul pandi regulaarne alus nõukogulike tähtpäevade tähistamisele. Peeti Oktoobrirevolutsiooni aastapäevi ja tähistati 1.maid, konstitutsioonipäevi, Punaarmee aastapäeva, tolleaegsete riigijuhtide sünnipäevi ning teisi ühiskondlikus elus tähtsaid sündmusi. Kõikide nende tähtpäevade puhul toimusid koolimaja saalis kultuurihommikud, kus peale tähtpäevade tähistamise koguneti ka selleks, et hinnetest ja käitumisprobleemidest rääkida. Uued pidustused olid eestlastele peale sunnitud, sest ei olnud need ju midagi muud kui võõra võimu traditsioonid. Keelustati kõik eestlastele omased traditsioonid ja korraldati ümber vastavalt uue võimu nõudmistele. Keelati ära emadepäeva tähistamine, mis asendati rahvusvahelise naistepäevaga ja seoses ateistliku kasvatuses sisseviimisega ka jõulud, lihavõttepühad jne. Põhjuseks nende keelustamisele toodi muidugi ainult usulised vaated, aga tegelikult on alust arvata, et põhilist rolli mängis ikkagi poliitiline taust, mida tol ajal ei avalikustatud. Püüti ju iga hinna eest maha suruda eestimeelsust ja kõike mis võiks seda olla või meenutada. Õpetaja H.Maaselil meenus seoses jõulude keelustamisega üks viperus koolis: "Jõulu esimesel pühäl kooli tülles olime väga ehmunud, sest kooli tulnud õpilaste arv oli väga väike. Vana traditsiooni kohaselt olid paljud vanemad oma lapsed koju jätnud, teadmata, et jõulute ajal enam koolist vabu päevi ei anta. Õnneks lahenes see asi direktorile, õpetajatele kui ka lastele ning nende vanematele rahulikult ja järgmistel aastatel sellist asja enam ei juhtunud."

M.Ristmägi meenutab: "Olen üles kasvanud usklikus peres ja sellepärast järgisime ikkagi vanu traditsioone, loomulikult salaja. Meile kui lastele oli selles omamoodi põnevust (küünlavalgus õhtud kodus paksude kardinatega), aga vanemad elasid ikkagi mingis kartuses, sest oli perioode, kus kõik oli rangelt keelatud ja järelvalve all."

Kooli vormiriietuse kohta on antud 4.sept.1940.a. välja seadus /Seeria III, arh.44, lk.173/, milles öeldakse, et Rahvakomisariaadi poolt on lubatud senist vormiriietust edasi kanda, kui sellelt on kõrvaldatud vormi tunnused (eraldusmärgid). Palade koolil sel ajal vormiriietus veel puudus. Vormipeakate aga oli olemas, nüüdsest tohtis see olla ühevärviline ja samuti ilma eraldusmärgita ja ilma joonteta mütsi äärel, seega peakatete välimuses tehti muudatusi. 1946.a. kehtestati uued vormimütsid üle Eesti.1959.aasta sügisest kehtestati koolivorm: triibuline (valge-sinine) pluus, must seelik ja must põll. Pidulikel juhtudel oli triibulise pluusi asemel must ning selle juurde kuulus valge, äravahetatav, krae ja selle juurde loomulikult punane kaelarätt.(Julge suul. mälestused.)

1961 aasta sügisel alustas kooli juures tööd kaheksas klass. 17-aastane seitsmeklassilise kooli periood oli lõppenud. Kool hakkas kandma Palade Kaheksaklassilise Kooli nimetust. Õpilasi oli koolis sel ajal 114.

3.3. KOOLI MATERIAALNE JA MAJANDUSLIK OLUKORD.

Mitmeid aastaid oli koolimaja olnud remontimata ja seetõttu pärast sõja lõppu ja suuremate poliitiliste sündmuste vaibumist hakati koolile uuesti tähelepanu pöörama. Esialgu õnnestus materialide vähesuse tõttu parandada ainult kõige suuremad vead. Natuke põhjalikum remont tehti 1947. aastal ja järgmine 1952. aasta suvel.

Suuri muutusi internaadi elus ei toimunud. 1946/47 õppeaastal loodi eraldi internaadi juhataja ametikoht, mida pidas Vilma Kärner. Samal ajal oli internaadi juures ka eraldi koristajakoht, seda ametit pidas Alma Koit-Hari. Kooliteenija tööd kergendas veid 1959/60 õppeaastal koolis vastuvõetud otsus, mille järgi õpilased koristasid ise klassiruumid, internaadi ruumid, abistasid sööklas laudade katmisel ning puude ja vee toomisel. Internaadi kasvataja ülesandeid täitsid endiselt õpetajad oma põhitöö kõrvalt. Kõige pikemat aega pidas seda ametit Ervin Norgan (1946-1948 ja 1952-1965), kes ise elas samal ajal ka koolimajas. Teisena oli pikemat aega sellel kohal Taimi Esko-Otsason (1948-1952) ja kolmandana Verner Hanspik (1959-1969), kes jäi ka viimaseks, sest 1969. aasta septembrist suleti pärast 39-aastast töötamist kooli internaat ja avati õpilaste transportimiseks kooli bussiliin. Lapsed hakkasid koolis käima bussiga ja kaugemalt koolis käijatel polnud vajadust enam koolimajas ööbida. Ainukese iseseisva kohana oli kogu aeg internaadi nomenklatuuris kokaamet ja seda pidas väga kaua, kokku seitseteist aastat Hilda Miikman (1942-1944 ja 1945-1960). Tema tööpäeva pikkus oli keskmiselt viisteist tundi-hommikul kella poole kuuest kuni üheksani õhtul. 1969-ndal aastal asutati tarbijate kooperatiivile alluv koolisöökla ja moodustati esimene pikapäevarühm, millest esialgu võttis osa 34 õpilast. Pikapäevarühma kasvataja ametikohal töötasid õpetajad. Esimeseks kasvatajaks oma põhitöökoha kõrvalt oli Aleksander Esko (1969-1974). Pikemat aega pidas seda ametit Verner Hanspik (1973-1984). Edasi tulid Vilma Lõppe- Tikerpuu (1971-1977) ja Valter Maasel (1978-). Marie Sild oli Palade kooli kooliteenijaks tervelt 22 aastat (1942-1964). Pikemat aega oli kooliteenijaks veel ka Madis Saarnak. Üldiselt aga ei tahtnud kooliteenijad pikemat aega paigal püsida, kuna tööpäevad olid

pikad ja palka maksti vähe, tööd oli aga palju, iga päev pidi kütma 24 ahju. 1974-1979 toimus koolimaja ulatuslik kapitaalremont. Kool viidi üle keskküttele, ehitati katlamaja (kooliteenija pääses ahjude kütmisest), koolimajja seati sisse vesivarustus ja kanalisatsioon.

Aastatel 1948-1964 oli koolil iseseisev raamatupidamine ja pangakonto, seetõttu ka omaette asjaajaja-arveametniku ametikoht. Kõige kauem püsis selles ametis Aliide Erk-Känd (1950-1961)

1950.-ndatel. aastatel sai Palade kool võimaluse ehitada kooli juurde spordiväljak, mille ehitamiseks eraldati koolile 0,8 ha. suurune metsaga kaetud maatükk. Kohe alustati sellelt puude mahavõtmise ja kändude juurimisega. Need tööd, samuti suuremate lohku tasandamine, tuli teha käsitsi, sest buldooserid ja skreeperid jõudsid Hiiumaale tublisti hiljem.

1958-ndal. aastal koolimaja elektrifitseeriti. Esimene kord oma kolmveerandsaja-aastase tegevuse jooksul oli koolil nõuetekohane valgustus. Sai hakata kasutama tollaegseid, moodsaid õppemasinaid :diaprojektor, epidiaskoop, kinoaparaat jms.

1961/62 õppeaastal alustati esmakordselt koolis kõikidele õpilastele sooja eine andmist. Toitlustamise organiseerijaks oli "Rahu eest" kolhoos. Keetjana töötas lapsevanem Salme Mägi. Aastaringselt oli toidul keskmiselt 46 õpilast.

V.Hanspik: "1963. aasta talvel alustati Palade 8-kl. koolis juurdeehitustöödega. Valmis projekt kahe klassiruumi ja koridori kohta, hoone üldpindala oli planeeritud 130 ruutmeetrit. Juurdeehituse maksumuseks arvestati 15000 rubla. Hoone planeeriti silikaattellistest, katuslaega, selle detailideks pidid tulema suurpaneelid. Kevadel alustatigi vundamendi süvendi rajamisega."

1974.aastal tehti kooli ajaloos ulatuslikum kapitaalremont, mis kestis üle viie aasta. Kool viidi üle keskküttele, selleks ehitati katlamaja ja seati sisse veëvarustus ning kanalisatsioon. Kõigi ruumide seinad vooderdati kipsplaadiga, tehti uusi põrandaid. 1974. aastal tehtud juurdeehitusse ehitati kaks dusiruumi, rekonstrueeriti näitelava. Peale selle uuendati kogu elektrijuhtmestik, paigaldati uued ja paremad valgustid. Seinad, laed, uksed ja aknad said uue värvkatte. Uuesti värviti koolimaja plekk-katus ja väliseinad. 1976/77 õppeaasta II veerandiks oli kapitaalremont nii kaugel, et kool võis üle minna kabinettsüsteemile. Sisustati viis ainekabinetti ning poeg-ning tütarlaste käsitöötoad. See kõik sai teoks tänu "Rahu eest" kolhoosi rahalisele ja materiaalsele toetusele. Ehitusmeesteks olid samuti oma kolhoosi ehitusbrigaadi mehed.

Palju tööd tehti ka koolimaja ümbruse kaunistamiseks. Nagu eelnevalt on mainitud, tehti kooli juurde ka kooli aed. Igale klassile anti pisike maa-ala, kuhu õpilastel endil tuli peenrad kaevata, suve läbi nende eest hoolt kanda ja sügisel ka saak koristada. Saadud kapsad, porgandid, kurgid, kõrvitsad jne. jäid internaadile. Õpilased said aga selle eest ühiskondlikult kasuliku töö tunde. Peenardel kasvatati ka daaliaid, astreid ja palju muid lõikelilli (Julge suul.mälestused.)

3.4. ÕPILASTE ISETEGEVUS JA ORGANISATSIOONID.

Juba 1940/41 õppeaasta teisel veerandil loodi pioneeriorganisatsioon, kuhu esialgu astus 34 õpilast. See oli küllalt väike osa kooliõpilaste arvust. Nimelt oli õpilaste arv sel õppeaastal tõusnud 194.-ni. Arvata võib, et nii väike osavõtjate arv oli tingitud sellest, et nii õpilaste vanemad kui ka õpilased ise ei võtnud uut nii ruttu omaks. Selline hoiak on hiidlastele väga omane, nad ei taha kõige uuega kohe kaasa minna. Ajapikku inimesed

harjusid või pigem leppisid olukorraga ning nii mõnigi lapsevanem lausa soovitas oma lapsel pioneerorganisatsiooni astuda, et tal tulevikus kergem edasi oleks jõuda. Pioneerijuhi ametit pidas 1940/41 õ.a. ühiskondliku töö korras Aino Saar-Kuusemets. Pärast Hiiumaa okupeerimist 1944.a.oktoobris täitsid pioneerijuhi ülesandeid samuti ühiskondliku töö korras õpetajad Hildegard Männamaa-Havik. (1944/4 õ.-a.) ja Erich Maadik (1945-1948). Palgalise vanempioneerijuhi sai kool endale 1948.a. aprillis ja selleks oli eelmisel aastal Palade kooli lõpetanud Helmuth Allik. V.Hanspik meenutab: "H.Allik edutati juba sama aasta sügisel Kõrgessaare valla komsorgiks ja Palade kooli vanempioneerijuhiks sai Eldi Nurk-Kibuspuu."

Pärast teda olid vanempioneerijuhtideks samal aastal õpetajaametit pidanud Aino Esko-Turbal. 1951/52 õ.a., Õie Mäns-Kimber ja 1952/53 õ.a., Ingrid Kaupponen. 1952.sept.-1953.jaan. oli sellel kohal Melvi Mett. Alguses oli pioneerikoonduste sisuks mitmesuguste mängude õppimine ja ajakirjandusest saadud teadmiste baasil lastele pioneeritarkuste õpetamine. Koondustel õpiti tundma ka riigijuhtide biograafiaid. Õpilaste mälestuste põhjal olevat pioneeritöö olnud küllaltki huvitav ja mitmekülgne. Viidi läbi koondusi huvitavatel teemadel, rajati sõprussidemeid piirivalveüksustega, organiseeriti laialdane kirjavahetus teiste maade pioneerorganisatsioonidega. Paljud õpilased olid kirjavahetuses Albaania ning Tsehhoslovakkia pioneeridega. Palade kooli vanempioneerijuhiks aastatel 1953-1961 sai noor Haapsalu Pedagoogilise kooli lõpetanud Õie Jõemaa. Tema meenutab: "Õpilased olid väga innukad osalema üritustel ja tahe kõike ise teha oli suur. Meenuvad lõkkeõhtud spordiväljakul, kus lauldi, mängiti ja esitati isetegevuskavasid. Käidi pioneeride kokkutulekutel ja mille ettevalmistamine kestis terve õppeaasta."

Kohtumisõhtuid oli mitmete huvitavate inimestega. Pioneerd käisid innukalt vanureid abistamas ja sügiseti kolhoosis viljakoristustöödel ja kartuleid võtmas. Kahju, et sel perioodil võimalusi turismireisideks väljaspool Nõukogude Liitu ei olnud. Mäletan, et Urve Vasar käis Saksa Demokraatlikus Vabariigis. See oli suur sündmus. Sageli toimus sõpruskohtumisi teiste koolide pioneeridega." Õ.Jõemaa oli vanempioneerijuhi kohal aastatel 1953-1961. Alates 1961-st. aastast oli vanempioneerjuhiks Helgi Rõõmussaare. Tema juhendamisel võeti osa kõigist rajoonis korraldatavatest pioneeriüritustest. Edukad oldi oktoobrilaste rivivõistlustel. 1984/85 õ-a. ali perõhk asetatud rühma ettevalmistamisele "Põua välgu" vabariiklikuks finaali võistluseks. H.Rõõmussaare jäi viimaseks vanempioneerjuhiks. Oma tegevusaastatel autasustati teda 29. korral.

Koolis tähistati Oktoobrirevolutsiooni aastapäevi, pioneerikoondustel õpiti tundma V. I. Lenini elu ja tegevust. Tähtpäevadeks kujunesid punaarmee aastapäev, rahvusvaheline naistepäev, maipühad.

1949 aasta kevadel moodustati Palade koolis õpetajate komsomoliorganisatsioon ja aasta hiljem ka õpilaste oma. Esimese õpilasena astus kommunistlikuks nooreks Vello Pajo VII klassist. Komsomoli organisatsiooni juhendajaks sai Tiiu Rõmmel.

6.juuli 1940 aasta määrusega seltsielu taastada ei lubatud. Enne sõda traditsioonilisteks muutunud koolipeod jätkusid. Intensiivset tegevust koolis pakkusid mitmed isetegevusringid. Osavõtt ringide tööst oli elav, vaibudes alles 60-ndate. aastate keskel. Oma tegevust jätkasid, uute liikmetega, näitering, nais-ja segatantsurühm, laulukoor, keelpilliansambel ja eriti agaralt võimlemisring. Uued võimlemismoodused tõi Paladele kooli uus võimlemisõpetaja Helve Kiin-Rakkaselg (1956-1959). Nendeks olid

püramiidid, võimlemine pinkidel ja võimlemine lippude või lintidega. (E.Julge suulised mälestused)

Loodussõprade ringi juhendajaks oli õpetaja T.Otsason. Tema juhendamisel korraldati matku ja ekskursioone looduslike objektidega tutvumiseks. Nendest matkadest võtsid tavaliselt osa ka õpetajad. Koos uuriti lindude pesitsuspaiku ja vaadeldi muid looduslikult huvitavaid objekte. Kaasa toodud materjalidest valmistati bioloogilisi kollektsioone ja kergemaid preparaate.

Osa ringe tegutsesid aktiivsemalt ja osa passiivsemalt. Ka osavõtjate arv ringide tööst oli erinev. On alust arvata, et aktiivsemalt tegutsesid need ringid, mis on ka praeguseni püsima jäänud. Ja nendeks on spordi- ja taidlusringid.

Traditsiooniliseks kujunenud koolipeod olid alati oodatud, mida sõjajärgsetel aastatel korraldati võrdlemisi tihti. Kevadistel koolipidudel korraldati õpilastööde ja joonistuste näituseid. Pidudel esinesid oma kooli õpilased, kes olid peo kava hoolikalt ette valmistanud ja selle ka ette kandsid. A.Ristmägi meenutab: "Peo kava koosnes enamasti kooli direktori sissejuhatavast kõnest. Sellele järgnes deklamatsioon, mis oli põimitud rahvatantsu ja võimlemisrühma etteastetega. Kooli pidudelt ei puudunud ka üks külalisesineja. Tavaliselt oli see mõni poliitikategelane, et koolis ideelis-poliitilist kasvatust süvendada. Peo lõpunumbriks oli mõni uus näidend, mille kooli näiteringi etlejad lavale tõid. Peod olid enamasti tasulised. Tulu läks ekskursioonide korraldamiseks, puudust kannatavate laste toetuseks ja kooli mõnedeks väljaminekuteks, väljaminekud olid kooskõlastatud õppenõukoguga. Sõidud toimusid põhiliselt Eesti piires, kuid käidi ka Lätis ja Venemaal. Esimene suurim ekskursioon toimus

1962/63 õppeaastal Lõuna-Eestisse. Raha laekus ka metsaistutamispäevadest.

3.5. ÕPETAJATE KAADER.

1940/41 õppeaastaks oli toimunud täielik õpetajatekaadri muutus. Nii õpetajad kui ka koolijuhataja olid uued. õpetajate haridustase oli väga madal, kõik uued õpetajad olid kas kaheksaklassilise haridusega või siis keskkooli lõpetanud. (vt. lisast. lk.) Edaspidi see olukord paranes. Lisast, kus on kokku pandud õpetajate tabel koos vastava haridusega, on näha, et mitmed õpetajad on hiljem töö kõrvalt omandanud kõrghariduse. Või siis eelnevalt lõpetanud mingi pedagoogilise kooli või instituudi. Seega võib hilisemat pedagoogide peret pidada igati tugevaks ja kvalifitseerituks.

Esimised sõjajärgsed aastad polnud kerged ei õpilastele ega õpetajatele. Tulid uued õppeprogrammid ja õpikud, uued arusaamad nii õpetamisest kui ka õppimisest. Mitmeid väärtusi tuli ümber hinnata, õpetada ja õppida ise. Õpetajad pidid tundma õppima uut, nõukogude pedagoogikat ja metoodikat, samuti omandama tolle aja ühiskondlik-poliitilisi aineid. Noored veel kutseta õpetajad pidid töö käigus omandama vajalikud oskused. Tähelepanu hakati pöörama õpetajate enesetäiendamisele. Õppenõukogude koosolekutel toimusid alati ettekanded sise- ja valispoliitilisest olukorrast. Õpetajad moodustasid poliitringi, kus peale poliitiliste sündmuste käsitlemise tegeldi ka vene keele õppimisega. Tolleaegne kool oli üle politiseeritud. Üheks selliseks ilminguks oli

õpetajatele esitatud nõudmine, poliitilise momendi sisseviimise kohta igasse tundi. Kooli inspekteerimistel rõhutati seda alati.

Saja aasta jooksul on Palade koolis töötanud kokku 124 õpetajat, kui arvestada ka koolijuhte, täienduskooli õpetajaid, haigestunud õpetajate ajutisi asetäitjaid jne. Üldsusele kõige tuntum on eesti luuletaja ja kultuuritegelane Paul Rummo, kes asendas haigestunud õpetajat 1931.a. novembris. 1950-1952.a. töötas Paladel ka ENSV teenelise õpetaja aunimetuse saanud praegune Kärkla Keskkooli õpetaja Evald Teras.

Kõige kauem on Palade koolis töötanud Verner Hanspik, kokku 43 aastat (1941-1984). Ta õpetas peaaesjalikult matemaatikat, vahetult sõjajärgsetel aastatel ka ajalugu ja konstitutsiooni.

Temale järgneb Ervin Norgan 39 aastaga, alates 1948-ndast.aastast kuni 1987. aastani. E.Norgan on õpetanud peamiselt ajalugu. Viimased kuus aastat andis poeglastele tööõpetust. Kolmandale kohale võib asetada Helgi Rõõmussaare, kes oma pioneerijuhitööd alustas juba 1958. aastast ja on veel praeguseni Palade Põhikooli rahvatantsuringi juhendaja. Õpetajana ametlikult ta küll töötanud ei ole, küll on aga asendanud vajadusel mõnd aineõpetajat. Aare Ristmägi on Palade koolis õpetaja ametit pidanud alates 1961. aastast ja Aili Talp samuti. A.Ristmägi on juba aastaid olnud eesti keele ja kirjanduse õpetaja ja lisaks sellele veel ka õppealajuhataja. A.Talp on läbi aegade olnud algklasside õpetaja. Lisaks sellele andnud ka kunstiõpetuse tunde.Järgmisel kohal on Taimi Esko-Otsason 28 aastaga (1948-1976). Teda peeti väga universaalseks õpetajaks, kuna oma tegevusaastate jooksul on ta koolis õpetanud kõiki aineid peale poeglaste tööõpetuse. Õie Jõemaa on Palade koolis töötanud 27 aastat algklasside õpetajana ja pioneerijuhina. Aleksander Esko,

kauaaegne matemaatika-füüsika-käsitöö õpetaja, ligi 25 aastat (1953-1978).

3.5.1. POOLSADA AASTAT PALADE KOOLIGA.

Kõige tähelepanuväärsemaks õpetajaks Palade koolis läbi aegade on olnud Verner Hanspik. Noormees polnud veel 17 täis, kui kutsuti oma kodukoha kooli õpetajaks. See oli sõjapäevil aastal 1941. Hitlerlased ei olnud veel Hiiumaale jõudnud, lapsi oli vaja õpetada, aga õpetajaid polnud. Aeg oli teadagi raske ja keeruline, suuremad õpilased õpetajaga enam-vähem üheeealised. Koolitarkusi oli noorel koolmeistril vaid paari talve jagu neist enam, sest peale Palade kooli lõpetamist jõudis õppida ta vaid kaks aastat Kärkla Keskkoolis. Aimugi ei olnud aine õpetamise metoodikast, ka polnud noorel õpetajal tursket turja ega võimsaid kämbaid. Nii mõnigi poiss oli kogult turskem. V.Hanspik jutustab : "Ega nendel sõjapäevil üles kasvanud mehepoegade distsipliinitunne, korraarmastus ega tedmishimu kiita olnud, rääkimata kommetest." Ometigi pidi nooruke õpetaja 1941.a. kooli direktoriorhjad enda kätte võtma ja saavutas koolis paari aastaga hea distsipliini, korra ja vaieldamatu autoriteedi.

1945-1959.a. töötas V.Hanspik direktorina Palade koolis. Soses sellega toimusid kooli elus mõningad muutused. Ta püüdis oma tegevusaastatel kindlustada head korda koolis ja väljaspool kooli, seisistes hea selle eest, et koolikohustusest kõrvalehiilijaid kooli tuua. Koolis peeti raamatuid õpilaste puudumiste kohta. Põhjuseta puudujatest koostati nimekiri, mis saadeti Kärkla Linna Täitevkomiteele, et sealt seaduslikult abi saada õpilaste kooli suunamiseks. Koostati ka abi saamiseks nimekirjad nende õpilaste kohta kes ei saanud riiete ja jalanõude puuduse tõttu koolis käia.

agiteerima kolhoosiastumise ja riigilaenu poolt, olema volinik viljavarumisel ja koristamisel. Tuli palju ringi liikuda, lektorina esineda. Samuti juhendas V.Hanspik ligi kümme aastat matemaatikaõpetajate ainesektsiooni, oli aastaid Hiiumaa haridus-ja kultuurikomisjoni esimees ja poolteist aastakümnet näiteringi juht.

Õpilased meenutavad : "Temaga sai tugeva põhja matemaatikas, ta oskas seletada nii, et lihtsalt pidid aru saama.. Süstis ka spordipisiku verre, õpetas tööd armastama ja tegema. Püüdis igasühes äratada headust ja mõjutada heaga."

Tema käe all õppinud õpilastest on umbes 30 õppinud pedagoogideks, paljud neist on praegugi Hiiumaal või mandril õpetaja-või kasvatajatööl. V.Hanspik töötas Palade koolis ametlikult 1984-nda. aastani. Veel praegugi käib ta vajaduse korral asendustunde andmas ja on ka kooli ülevaatajaks, seda viimast aga juba oma vabast ajast ja tahtest.

3.6. ÕPILASED.

Eelkõige pisut statistikat. 3. klassilise vallakooli perioodil (1884-1920) kooli lõpetanute arvu ei õnnestunud kindlaks teha andmete puudumise tõttu. 4- klassilise algkooli (1921-1929) lõpetasid kokku 126 õpilast. Suurim lõpetajate arv oli 1926/27 õ/a-l. nimelt 28 ja vähim 1921/22 õ/a-l. nimelt 4. 6. klassilise algkooli (1930-1944) lõpetajaid oli 268 ja 7-klassilise kooli (1945-1961) omi 242. 8-klassilise kooli perioodil (1962-1990) on lõpetajaid kokku olnud 386. Koolis õppinute arv on lõpetajate arvust muidugi tublisti suurem, sest vallakooli ja algkooli perioodil ei lõpetanud kooli ligi 40% alustanutest. Ka 7-aastase kooli ajal oli lõpetanute arv alustanute arvust umbes 20 % väiksem.

Alates 1945.a. kevadest autasustatakse õpilasi kiituskirjaga väga hea õppeedukuse ja eeskujuliku käitumise eest. Kooli lõpetanutest on selle autasu koos lõputunnistusega saanud 19 seitsme aastase kooli lõpetajat ja 7 kaheksaklassilise kooli lõpetajat. Kõige kvaliteetsemaks on osutunud 1951/52 aasta lend, kus 28. lõpetajast pälvisid kiituskirja 7 õpilast.

Nõukogude perioodil koolis õppinute saatus on kujunenud hoopis teiseks, kui nende vanemate ja vanavanemate oma. Nende edasiõppimist ei takistanud enam kõrged õppemaksud, kallid õpikud ja õppetarbed. Seetõttu jätkasid algul paljud, hiljem aga kõik lõpetajad edasiõppimist vastavalt eeldustele ja soovidele. Paljud Palade kooli endistest lõpetajatest on valinud endale ka õpetaja elukutse. Palade 8 kl. Koolis on endistest õpilastest õpetajatena töötanud Eesti Vabariigi ajal hariduse saanud V.Hanspik, 6-klassilist algkooli esindas Valter Maasel, 7-aastast kooli Aare Ristmägi ja 8-klassilist Maimu Paat-Juhe ja Tiia Otsason-Avango. Kärkla Keskkoolis on õpetajateks Aino Armas-Sauer (ühtlasi rajooni logopeed), algklassi õpetaja Lili Teivas-Käär, kehalise kasvatuse õpetajad Helve Kiin-Rakkaselg ja Endel Aru. Käina kooli õpetajatest on Palade kooli lõpetanud Milvi Mäenurk-Täpsi (atesteeritud vanemõpetajaks), Kõpu eriinternaatkoolis 80. aastatel töötas direktori asetäitjana Enn Liivlaid, Emmaste koolis andis poistele tööõpetust Elmar Saar. Mandril töötanud õpetajatest on tuntumad Kuusalu Keskkoolis muusikaõpetajana töötanud Taavi Esko, Loksa Keskkooli logopeed ja eesti keele õpetaja Malle Remmelkoor-Vaher ja Haapsalu I Keskkooli õpetajana töötanud Ester Männamäe-Rea. Kokku on Palade kooli sõjajärgsetest lõpetanutest õppinud kooliõpetajateks 29. õpilast.

Haridusalast metoodilist tööd ja koolinoorte sporditegevust Hiiumaal juhtis 1950.a. Palade kooli lõpetanud Lembit Sauer, kelle

organisaatorivõimed ilmneseid juba koolipõlves. Praegu töötab ta Hiiumaa Haridusosakonnas juhataja asetäitjana.

Endine EKP Hiiumaa Rajoonikomitee I sekretäri ametikohal oli Pille Voole, kes lõpetas Palade kooli 1954.a. Oma viimasel õppeaastal oli ta koolis õpilaste komsomoliorganisatsiooni sekretär. Praegu töötab ta Hiiumaa Haridus-ja Arenduskeskuses "Tuuru". Ajakirjanikena töötavad ajalehe "Hiiumaa" juures Valter Voole ja Endel Saar. Jääpurjetajatest on Palade koolis õppinud Alfred Rist, kes lõpetas Palade kooli 1941.a.

Paljud endised Palade kooli õpilased elavad ja töötavad mandril. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zoologia ja Botaanika Instituudis töötas bioloogiakandidaat entomoloog Luule Talp-Metspalu, kes omandas 7 kl. hariduse Palade koolis 1955.a. Einu Palmiste, kes töötas Elektroonikatööstuse Teadusliku Uurimise Instituudi teadusliku töötajana lõpetas Palade kooli 1952.a. Endise Tallinna Polütehnilise Instituudi dotsiendina töötas tehnikakandidaat Vello Männamaa, lõpetas Palade 7-aastase kooli 1956.a. Tartu Riikliku Ülikooli arstiteaduskonna on lõpetanud kirurg Rein Teivas-Premjakov ja terapeut Marge Esko. Sama kooli õigusteaduskonna on lõpetanud Anne Talp. Vennad Maido ja Udo Pail on mõlemad lõpetanud Tallinna Polütehnilise Instituudi.

Palju aastaid teenis sõjalaevastikus Aser Piht. Nüüd on ta juba üle 15-aasta, III järgu erukapten. Ühest noorest mehest, kes oli samuti lõpetanud Palade kooli kirjutab ajaleht "Nõukogude Hiiumaa" oma 1984.a. kolmeteistkümnendas numbris "Veel mõne kuu eest oli Avo Piht kapteni vanemabi Eesti Merelaevanduse suurel kaubalaeval "Johannes Lauristin" ja naases Aafrikast kodusadamasse. Nüüd seisab ta juba täiskaptenina "Sõrve" komandosillal, ning ees on uued kauged merereisid." 1994 aasta

septembris hukkus see noor mees koos parvlaevaga "Estonia". Olles sel ajal juba sama laeva kapten.

Kahjuks küll pürgisid vähesed kõrghariduse poole, sest tõsi oli see, et hariduse järgi palka ei makstud ja enamuse maalapsi ikka kodukoha kolhoosi tööle tulid.

On tore, et paljud lennud ei ole unustanud oma esimest kooli ja korraldavad aeg-ajalt kokkutulekuid, kus meenutavad möödunut ja jutustavad edasisest elukäigust. Kõige agaram on olnud 1952 aasta lend, kes korraldab kokkutulekuid perioodiliselt iga viie aasta tagant ja on jõudnud seda teha kokku juba üheksal korral..

4. PALADE KOOL TAAS ISESEISVUNUD EESTI RIIGIS, AASTAST 1991.

Kui venestamisaja alguses 1944 aasta oktoobris algas koolis õppetöö kutseta ja staažita õpetajatega, kelle üldharidus oli 8-9 klassi piires, siis nüüd on Palade koolis seitse õpetajat, kes on 10-35 aastase staažiga. Ja need kõik kõrgharidusega. Noortest õpetajatest on samuti enamus kõrgharidusega.

Tänavu õpib Palade koolis 120 õpilaist. Viimastel aastatel on õpilaste arv vähenenud mitmetel põhjustel. Aastatel 1984-1987 on olnud sündivus veidi väiksem kui eelnevatel aastatel. Selle tõttu on vähenenud algklassi õpilaste arv ning algklassid töötavad liitklassidena. Liidetud on I ja III klass ning II ja IV klass. Õpilaste arvu vähenemist on põhjustanud ka Kuri Algkooli taasavamine ning Suuremõisa Algkooli kasvamine põhikooliks. Vanemates klassides on õpilasi siiski rohkem; üheksandas isegi niipalju, et klass on jaotatud kaheks paralleelklassiks.

Varasematel aastatel oli Palade kooli õpilaste arvu suurendajaks ikka väikeste koolide sulgemine. Näiteks suurem õpilaste arvu tõus koolis oli 1918.a, mil ühendati Palade kooliga Kuri Õigeusu kihelkonnakooli abikool. Peale sõda toimus uus tõus, sest siis läksid kooli kõik kooliealised lapsed, et sõja ajal oli õppetöö häiritud, õppisid ühes klassis koos väga erinevates vanustes lapsed. 1978.a. reorganiseeriti Suuremõisa 8-kl. Kool algkooliks. IV-VIII klasside õpilased ja osa õpetajaid toodi Palade kooli üle. Nüüdseks on uuesti au sisse tõusnud väikeste koolide taasavamine nagu seda oli kahekümnendatel ja kolmekümnendatel aastatel. Ka endine Suuremõisa algkool on nüüdseks kujunenud Suuremõisa Põhikooliks.

Palade koolis on igal klassil oma klassiruum, kus toimub enamus tundidest. Eraldi on klass muusika ja tütarlaste käsitöö jaoks ning eelmisest aastast eraldi ka bioloogia klass. Üks väiksem ruum on sisustatud nii, et õpilastel on seal võimalik lugeda ajalehti ja ajakirju. Võimlemise tunnid ja treeningud tomuvad 1994 aastal valminud uues spordihoones (foto nr.6), mis asub koolimajast ainult 50. meetri kaugusel. Koolimaja saal on nüüdsest ainult taidlustöö ja pidulike sündmuste päralt, kusjuures paar aastat tagasi tehtud saali remont on sellele täiesti uue ilme andnud.

Õppe-ja kasvatustöös on tehtud mitmeid muudatusi. Õppeplaanis on alates kuuendast klassist ette nähtud 1 või 2 vabaaine tundi nädalas. See tähendab, et neid tunde võib kasutada kooli äranägemisel. Palade kool on võtnud koduloolise kallaku. VI klassis tutvustatakse õpilastele Hiiumaa loodust, ning VIII ja IX klassis räägitakse Hiiumaa ajaloost. Veel õpetatakse ka soome keelt ja kirjutatakse koduloolisi uurimustöid. Soovijail on võimalik koolis õppida veel ka usuõpetust. Praegu on neid paarkümmend õpilast. Õpetus koolides on muutumas taas Eesti keskseks. Peale selle on avalikustatud endise Eesti Vabariigi kurb saatus aastast 1939, mil vene väed Eestisse saabusid ja oma võimu kehtestasid.

Aineolümpiaadid koolides käivad endiselt suure hooga, nendele lisaks veel ka tasemetööd ja muud suuremad kontrolltööd. Need juba vastavalt iga kooli juhtkonna otsusele.

Õppealajuhataja A.Ristmäe sõnul on viimased aastad olnud õppetöö seisukohalt väga segased. Uuendusi on palju. Pidevad muutused õppeplaanides, õppekavades ja tunni pikkustes. Tore on see, et laste õpetamisel katsetatakse mitmeid erinevaid metoodikaid. Näiteks esimese suurema uuendusega tuli Palade kooli S.Tatar, kes tugines 1990.aastal

oma õpetuses "akvaariumi" metoodikale. Ka töö koostaja ise jälgis oma õpetajatöös selle metoodika võtteid ja julgeb öelda, et see õpetus oli vana koolisüsteemiga võrreldes väga lapsesõbralik, igati arendav ja huvitav. 1995/96 õppeaastal alustas M.Aasmaa protsesskirjutamist II klassi õpilastega.

Veel jätkab oma tööd ka 1994 aastal oma tegevust alustanud esteetikakool tütarlastele. Kool töötab üle nädala laupäeviti. Põhiõppeaineteks on; kõnekultuur, kirjakunst, kunstiajalugu, kosmeetika alused, hügieen, argipäeva kombeõpetus, aeroobika, lilleseade. Lisaks räägitakse ka moest ja soengutest ning tähtpäevadeks valmistumisest. Laupäeviti käib koos poiste käsitööring, kus poisid saavad uusi teadmisi puutöö ja metallitöö alal. Isetegevusringidest töötab vanade traditsioonide kohaselt ka näitering, loodussõprade ring ja ka kolm rahvatantsurühma. Koolist ei puudu ka sporditreeningud, mis uue spordihoone valmimisega veel suurema hoo on saanud.

Sportlikke üritusi on samuti väga palju, peamiselt; kergejõustikus, kabes, võrkpallis, korvpallis ja orienteerumises. Seoses Eesti taasiseseisvumisega ja vanade traditsioonide taastamisega loodi Palade koolis 1990 aastal taas skautide organisatsioon. Kahjuks suutis see tegutseda vaid mõned aastad, mil Mare Aasmaa oli kooli huviringide töö korraldaja ja organisaator.

Palade kooli jätkub praegu nii õpilasi kui õpetajaid. See aga ei tähenda, et siin oleks lahendamata probleeme. Kunagi nii suurena näiv koolimaja on jäänud kitsaks. Kool on saanud küll omale suure spordihoone, aga omal ajal suure vaevaga rajatud spordiväljak vajab laiendamist ja põhjalikku ümberehitamist, kooliaed tarastamist ja kohendamist. Vaja oleks ka õpetajate elamut.

Paralleelselt laste õppetööga koolis on moodustatud kooli juurde ka rahvaõpistu. Selle asutamiskoosolek toimus 10. dets. 1994. aastal. Rahvaõpistu on asutatud selleks, et jätkata täiskasvanute õppe traditsioone Pühalepa vallas. Kool tegutseb Eesti Vabariigi seaduse ja põhikirja järgi.

Peaülesandeks on anda üldist kodanikuharidust, püüdes seda eelkõige teha just demokraatliku koolituse kaudu. Kool on avatud kõigile täiskasvanutele, alates 18. eluaastast. Sellise kooli ülesandeks on tugevdada kohalikku maakultuuri. Põhirõhk on asetatud kodukandi tundmaõppimisele, ajaloole ja uutele arengusuundadele. Loengud toimuvad enamasti koolimajas, aga peale selle on kasutusel ka õppetalu. Palade Rahvaõpistu on juriidiline isik.

Üldse on kool suhteliselt konservatiivne asutus. Küllap selletõttu on läbi aegade edasi kandunud ka oma- Palade kooli- vaim. Loomulikult loodetakse, et ka edaspidi oleks kool ümbruskonnale rohkem avatud ja kujuneks taas omakandi rahva kultuurikeskuseks.

LÕPPSÕNA.

Vaadelnud Palade kooli arengulugu 19. sajandi viimasest veerandist kuni tänapäevani võib teha mitmeid olulisi järeldusi.

Esiteks käsitletud neljal erineval perioodil on selgelt näha kooli kui kohaliku eluolu mõjutaja, kasvataja, seltsielu organiseerija roll ja tema tähtsuse erinevus. Esimesel perioodil 1917. aastani, mil alghariduse omandamine kohalikule talupojale seostus lugemise- ja kirjutamisoskusega, oli hariduse andmine ka väärtustatud (õpetajate suhteliselt kõrge palk.) Teisel perioodil, kui Eesti Vabariigi hariduspoliitikas nähti ette haridustaseme tõstmist, kultuurrahvaks saamist, lisandusid üldainetele ka koduperenaiseoskuste õppimine, käsitöötehnicate omandamine, üldise kutsetöö õpetamine koolis. Varemalt oli see ikka taluperes isalt pojale ja emalt tütrele antud. Hinnati oskust pilli mängida, näitemängu esitada jne. Kolmandal perioodil s.o nõukogulikul ajal omandas aga õpilase poliitiline kuuluvus, osalemine oktoobrilaste, pioneeri- ja komsomoli algorganisatsioonides suurema tähenduse kui hea õppeedukus. Teadmised ei olnud sel perioodil enam väärtustatud (põllutööline teenis rohkem kui õpetaja.)

Teiseks oluliseks momendiks on see, et 1929. aastal hoolimata vaidlustest ja rahalistest raskustest, kuid hea ehitusmeistri ja töö tulemusel, valmis ikkagi ajakohane koolimaja. Ja see koolimaja on ajale vastu pidanud ja teenib valla elanikke tänapäevani. Samas võib heaks kiita ka tollase koolijuhataja otsust uue koolimaja vajalikkusest.

Kolmandaks. Palade kooli ajaloos on järjepidevust, hoolimata kooli suurest sõltuvusest erinevatest sotsiaalmajanduslikest ajajärgudest. Selleks on vastutus ning missioon koolipiirkonna hariduselu, kultuurielu

organiseerimisel, inimeste maailmavaadete kujunemisel Uus kooli vallakeskne situatsioon eeldab ka koolivõrgu vajalikku organiseerimist. Muutused ühiskondlikus elus nõuavad otsustavaid samme Pühalepa valla hariduselus - seega ka oma kohta Palade Põhikoolile valla tuleviku loomisel.

14. Pühalepa Põhikooli arstid

III. Palade Põhikooli ajaloost (1922-1928), (1939-1940)

15. Enimajalajad

Väinö Hämälä s.1924.a.

Helga (Maadik) Maadik s.1925.a.

Udo Järvelä s.1925.a.

Eino Saar s.1933.a.

Eino (Napp) Järvelä s.1947.a.

Kari Hämälä s.1948.a.

Matti Aarni s.1951.a.

SUMMARY

KASUTATUD ALLIKAD.

I. ER-s. -F4320- Suuremõisa Vallavalitsus.

-F1098- Läänemaa Maakonna Valitsus.

-F1251- Eesti Vabariigi Haridusministeerium.

II. Palade Põhikooli arhiiv.

III. Palade Põhikooli almanahh. (1922-1928), (1929-1940).

IV. Suulised mälestused.

Verner Hanspik s.1924.a.

Helga (Maadik) Maasel s.1925.a.

Õie Jõemaa s.1928.a.

Endel Saar s.1935.a.

Elne (Napp) Julge s.1947.a.

Aare Ristmägi s.1940.a.

Mare Aasma s.1961.a.

53

SUMMARY

Having studied the development of Palade School from the last 25 years of the 19th century until today, several important conclusions can be made.

In the three different periods treated we can clearly observe the role of the school as the influencer of the local way of life, organizer of social activities and the varying of its importance. During the first period until 1917 when for the local farmer elementary education meant reading and writing skills, offering education was valued (relatively high salaries of the teachers). During the second period, when the Estonian Republic's education policy aimed at raising the level of education and becoming a cultural nation, learning housewife skills, handicraft techniques and general trade skills was added to general subjects. Earlier these skills had been handed down from father to son and from mother to daughter. Playing an instrument and acting in a play were valued. During the third period or the so-called Soviet period the pupil's political participation in children and youth organizations was considered more important than success at school. The knowledge was not considered a value any more (a field worker earned more than a teacher).

Another important factor is that despite arguing and financial difficulties a new modern schoolhouse was completed in 1929. This schoolhouse is still functioning at present. We can just appreciate the schoolmaster's decision to start building it.

There is coherence in the history of Palade School in spite of the school's dependence on different socio-economic periods. This are the mission and responsibility for the educational life of the school area, organizing cultural life, creating the people's world outlook. The new community-oriented situation requires organizing the school network. The changes in the social life require decisive steps in the educational life of Pühalepa community, also a place of its own for Palade Basic School in the future.

Palade kooli laul

M. Ristmägi
A. Ristmägi

Läbi kuusiku oleme tulnud
ja põldude vahelt ka.
Siin sajandi oleme olnud
siit teele asunud ma.

Refr.: Oi, Palade! Oi, Palade,
me armas koolimaa!
Su lapsed me, su lapsed me,
siin oleme suureks saan'd.

Siin käinud me emad ja isad,
vanavanemad õppisid kord.
Siit algavad teed meie lapsed,
lapselapsedki jätkavad veel.

Refr.: Oi, Palade! . . .

Ehkki rajad ka eemale viinud
läbi aastate paljusid meist.
Siiski mõtted on kõigile jäänud
süa paika, kus algas me reis.

Refr.: Oi, Palade! . . .

LISA 1.

KOOLIJUHATAJAD.

1884-1888.a.	KASK, FRIEDRICH	Kaarma seminari haridusega.
1888-1890.a.	TOMEL, JAAN	Kunda seminari haridusega.
1890-1902.a.	PROOST, JAKOB	Valga seminari haridusega.
1902-1907.a.	MÖLL, GUSTAV	Haapsalu kihelkonnakooli haridusega
1907-1913.a.	TAMBERG, KAAREL	Haapsalu linnakooli haridusega.
1913/14 õ-a.	Koolitöö õpetaja puudumisel seiskus.	
1914-1916.a.	SPRIIT, RUDOLF	Kärdla Haridus Seltsi kooli haridusega
1916/17 õ-a.	I poolaasta koolitöö seiskus õpetaja puudumise tõttu.	
1917-1923.a.	TARKMEES, JAAN	Kooliõpetaja tunnistus Kuressaare kons.
1917/18 õ-a.	ELLER, LINDA	Kärdla kõrgema algkooli haridusega.
1923-1929.a.	METSKI (KIVISTU) JOHANNES	Haaps.suvekursuste haridusega
1929-1936.a.	KURISMAN (KALDA), NIKOLAI	Läänemaa ühisgümnn.haridusega
1936-1941.a.	PETTAI, VALDO	Tartu Õhtu Ühisreaal gümnaasiumi haridus
1941/42 õ-a.	KUUSIK, ILSE.	Tallinna Pedagoogikakooli haridusega.
1942-1945.a.	LIIVLAID, HELENE	
1945-1959.a.	HANSPIK, VERNER	Tartu Pedagoogilise Kooli haridusega.
1959-1969.a.	KESSEL, ELOF	Kärdla Keskkooli haridusega
1969-1987.a.	NORGAN, ERVIN	Kärdla KK, hiljem TRÜ.
1867-.....a.	ALTEMENT, MALLE	TRÜ lõpetanud.

LISA .2.

ÕPETAJAD AASTATEL 1920-1940.

1926-1927.a	KOKLA (PIHT), MIINA	Tütarlaste käsitöö õpetaja
1927-1928.a.	REMMELKOOR, HELENE	Tütarlaste käsitöö õpetaja
1928-1940.a.	TORN (KALDA), ANETTE	Läänemaa õpetajate seminar.
1928-1930.a.	RÖMMER (PITS), MAGDA	Tallinna II tütarlaste gümnaasium
1929-1931.a.	PRIISNER (PALM), AGNES	Haapsalu ped. kursused.
1930-1935.a.	PIHT, RICHARD (RIHO)	Läänemaa õp.seminari 1927.a.
1930-1932.a.	KAEV, SELMA	1922.a. kutseeksamid Rakveres.
1930, 1939/40.a.	NURK, HELENE	Asendas õp. M.Pitsi.
1931.a.	RUMMO, PAUL	Asendas õp. A:Torni nov. kuus.
1932.a.	LIKANE, AGNES	Määrati S.Kaevu asemele.
1932-1939.a.	UUSMAN(VELMET,) LINDA	Läänemaa õp. seminari 1932.a.
1934-1937.a.	ROOSIPUU, EMMA	Tallinna Pedagoogium 1932.a.
1937.a.	ROOSALU, JULLO	Võru õp. seminari 1929.a.
1937-1938.a.	LEE, OLGA	Läänemaa õp. seminar.
1938/39 (mai-juuni)	SPUUL, MELANIE	Asendas õp. O:Leed.
1938/39 õ-a.	STAHL, RICHARD	Tallinna Pedagoogium 1938.a.
1937-1941.a.	ELLER, SALME	
1939-1941.a.	PUURAND, ARMILLA	
1939/40 õ-a.	SEPP, LEONTY	

1945-1948.a.

MAADIK, ERICH

Haridus E:Kand.

1945-1949.a.	JÄRVA, UNO	Haridust 8 klassi.
LISA NR.3.		
1945/468.a.	PISA, ELMAR	Haapsalu täiskasvanutekool
1946-1948.a.	K/ ÕPETAJAD AASTATEL 1940-1991.	Haridust 8 klassi.
1947/48 õ.a.	TÖKKE, AIDE	Kärdla Keskkool. Hiljem TRÜ
1940.a.	KRUUSMAA, LIISA	
1948-1950.a.	ERISALU, HELVE	Haapsalu Ped. Kool.
1940/41 õ.a.	SAAROJA, EDMUND	
1948-1950.a.	SUURKÜLA, HELVE	Haapsalu Ped. Kool.
1940/41 õ.a.	VIHT, EHA	
1948-1976.a.	ESKO (OTSASON), TAIMI	Haapsalu Ped.Kool.
1941/42 õ.a.	VILU, KONSTATIN.	
1948/49 õ.a.	MAADIK-HELGA	Kärdla KK. Hiljem TRÜ.
1941/42 õ.a.	PETTAI, HELGI	
1949/508.a.	ESKO, AINO	Haapsalu Ped. Kooli haridus.
1942.a.	ILSE, KUUSIK	
1950-1954.a.	KALAK (SOODLA), ENDLA	Tartu Õpetajate Instituut.
1942.a.	NÖLVAK, JUTA	
1950-1952.a.	HANS (SAKS), ÕIE	Kärdla KK.(pioneerijuhd)
1942/43 õ.a.	SARAPUU, HARNA	
1950/51 õ.a.	KAO, RAUL	Kärdla KK. 10 kl.haridusega
1942-1944.a.	PALJASMAA, ÕIE	Tal. tütarl. laenukool
1950-1953.a.	LAHESALU, ZINAIDA	TRÜ (EVSV toetamine õp.)
1942/43 õ.a.	KAEV, JOANN	
1950-1952.a.	TERAS, EVAID	
1943/44 õ.a.	NOORKÕIV, ÕIE	
1951/52 õ.a.	KOHARI, ELA	
1943/44 õ.a.	KÄSK, ELSA	
1951-1953.a.	MÄNNAMAA, ESTER	Kärdla Keskkooli haridusega
1943/44 õ.a.	PÜSS, LIIDIA	
1952(aapt-deta)	REESPASS, ELINHOLD	Tal. Kõhalaõuuri Tehnikum.
1944-1947.a.	HANIKATT, AGNES	Kärdla Reaalkooli haridusega
1952-1958.a.	PII, MILONE	Haaps.Ped.Kool. Hilj. TRÜ
1944-1946.a.	JÄÄGER, ERNI	Haridust 8 klassi.
1952/53 õ.a.	KALVIKSEN, INGRID	Tallinna Õpetajate Instituut.
1944-1948.a.	KREEGI (MAASEL), HELGA	Haapsalu suvekursused.1943.a
1953-1978.a.	ESKO, ALEXANDER	Haapsalu õpetajate seminar.
1944-1946.a.	MÄNNAMAA(HAVIK), HILDEGARD	Haridust 8 klassi.
1953-1957.a.	PAAT, URVE	Kärdla KK. haridusega
1944/45 õ.a.	TÖKKE, KULLA	10.kl. haridus. Hiljem PedI.
1953-1980.a.	SAARNAK (ÕEMAA), ÕIE	Haaps. Ped. Kooli haridusega
1944-1950.a.	KIKELBACH, ALIDE	Gümnaasiumi haridusega.
1954-1957.a.	LÄBE, LEIJU	Tallinna Õpetajate Instituut
1945-1948.a.	MAADIK, ERICH	Haridust 8 klassi.
1954-1958.a.	UPS (ÕEMAA), AIME	Tallinna Õpetajate seminar.

1945-1949.a.	JÄRVA, UNO	Haridust 8 klassi.
1945/46õ-a.	PISA, ELMAR	Haapsalu täienduskool
1946-1948.a.	KÄRNER, ELLEN	Haridust 8 klassi.
1947/48 õ-a.	TÖKKE, AADE	Kärdla Keskkol. Hiljem TRÜ
1948-1950.a.	ERISALU, HELVE	Haapsalu Ped. Kool.
1948-1950.a.	SUURKÜLA, HELVE	Haapsalu Ped. Kool.
1948-1976.a.	ESKO (OTSASON), TAIMI	Haapsalu Ped.Kool.
1948/49 õ-a..	MAADIK, HELGA	Kärdla KK. Hiljem TRÜ.
1949/50õ-a.	ESKO, AINO	Haapsalu Ped. Kooli haridus.
1950-1954.a.	KAJAK (SOODLA), ENDLA	Tartu Õpetajate Instituut.
1950-1952.a.	HANS (SAKS), ÕIE	Kärdla KK.(pioneerijuht)
1950/51 õ-a.	KAO, RAUL	Kärdla KK. 10 kl.haridusega
1950-1953.a.	LAHESALU, ZINAIDA	Tal. tütarl. kaupmeeste kool
1950-1952.a.	TERAS, EVALD	TRÜ (EVSV teeneline õp.)
1951/52 õ-a.	KOHARI, ELLA	
1951-1953.a.	MÄNNAMAA, ESTER	Kärdla Keskkooli haridusega
1952(sept-dets)	REISSPASS, REINHOLD	Tal. Kehakultuuri Tehnikum.
1952-1958.a.	PIIL, MILONE	Haaps.Ped.Kool. Hilj.TPedI
1952/53 õ-a.	KAUPPONEN, INGRID	Tallinna Õpetajate Instituut.
1953-1978.a.	ESKO, ALEKSANDER	Haapsalu õpetajate seminar.
1953-1957.a.	PAAT, URVE	Kärdla KK. haridusega.
1953-1980.a.	SAARNAK (JÕEMAA), ÕIE	Haaps. Ped. kooli haridusega
1954-1957.a.	LABE, LEILI	Tallinna Õpetajate Instituut
1954.1958.a.	UPS (JÕEMAA), AIME	Tallinna Õpetajate instituut.

1956-1959.a.	KIIN (RAKKASELG), HELVE	Haapsalu Ped. kool. Edasi TPedI
1957-1961.a.	MÄEUMBAED, ELVI	Kärdla KK. haridusega.
1958/59 õ-a.	LINDPERE, VIIVI	Viljandi Pedagoogikakool.
1958-1994.a.	RÕÕMUSAARE, HELGI	Viljandi Pedagoogikakool.
1958-1961.a.	MÄGI, VIIVI	Haapsalu Pedagoogiline kool
1958/59 õ-a.	KÄND, ALIIDE	Palade Algkooli haridusega
1959-1969.a.	KOOLMEISTER (KESSEL,) ENE	Tartu ped. kool.
1961-.....a.	RISTMÄGI, AARE	TRÜ kaugõppe.(eesti keel)
1961-.....a.	KASK (TALP), AILI	Tartu ped. kool
1961/62 õ-a.	KOKLA, LIIDIA	Palade Algkooli haridusega
1961/62 õ.a.	RÖMMEL, TIIT	Kärdla KK, hiljem edasi.
1961/62 õ-a.	PUPPART, HELLE	Kärdla KK haridusega
1962-1966.a.	PETERSOO, TIIT	TRÜ diplomiga.
1965/66 õ-a.	STEINBERG, HEIDI	Tallinna Õpetajate Instituut.
1966-1976.a. 1989-1992.a.	HEINAPUU, MALLE	Kärdla KK haridusega
1969-1978.a.	JESMIN (RÄIS), MARI	Tallinna ped. kool.
1969/70 õ-a.	KÜTSAAR, KAIA	Tallinna Ped. Instituut
1970-1977.a.	LÖPPE (TIKERPUU), VILMA	Tartu ped. kool.
1974-.....a.	VASSILJEVA (RISTMÄGI), MARGARITA	Tallinna muusikakool
1974-1989.a.	VAHER, URVE	Tartu ped. kool ja TPed
1976-1994.a.	JUHE, MAIMU	Tartu ped. kool ja TPedI
1976/77 õ-a.	SALM, SIIRI	Kärdla KK, edasi õppima
1973/74 õ-a.	END, MARGIT	Kärdla KK, hiljem TRÜ

1977-1980.a.	KÄÄR (KOKLA), ANNE.	Tartu ped. kool
1977-1980.a.	LUKK, JANE	Kärdla KK, hiljem TPedI
1978-1986.a.	TAMPÖLD, VIRVE	Tallinna Ped. Instituut.
1978-1988.a.	MAASEL, VALTER	Tallinna Ped. Instituut
1978-.....a.	LIIV, VILJE	TRÜ (ajalugu)
1979-1984.a.	TÜRNPUU (AGAN), HELLE	Kärdla KK.
1980-1992.a.	OTSASON, TIIA	Tallinna Ped. Instituut
1981-1989.a.	TIKKA, HELLE	Tallinna Ped. Instituut
1981-1985.a.	TARKMEES, TOOMAS	Tallinna Ped. Instituut
1982-1990.a.	REMMELG, IVI	
1982/83 õ-a.	TARKMEES, KERSTI	Tallinna Ped. Instituut
1983/84 õ-a.	ARBO, LEIDA	Tallinna kehakult. tehnikum
1984-.....a.	ALTEMENT, MALLE	TRÜ (matemaatika)
1984-1990.a.	METT, MELVI	TPed.I (vene keel)
1986-.....a.	VOOLMAA, ULVI	TRÜ (matemaatika)
1987-1995.a.	SOOBIK, HANNES	TPedI (kehakult.)
1988-.....a.	AASMA, MARE	Tartu ped. kool.
1989-.....a.	TATAR, SIRJE	TRÜ (eesti keel)
1990-1992.a.	KATRIN, LAUPÄ	Kärdla KK (edasi TPedI)
1990-1992.a.	SALIN, PEETER	Kärdla KK (edasi TPI)
1991-.....a.	HIIS, KAJA	TPedI (tööõp.)
1991-.....a.	JÜRIMÄE, INGA	Tallinna Kons.
1993-1994.a.	JULGE, SIIRI	Kärdla KK

LISA 4.

ÕPILASTE ARV AASTATEL 1884-1929

1994-.....a,

KASEMETS, MAIRE

TPedI (koolieelne.).

1884-1929 õpetaja ning õpilaste arv klasside teha alusel mõeld õppeaastatel, kuna
 puuduvad materjalid õpilaste arvu kohta koolis.

1904/05 õ-a. - 85 õpilast.

1909/10 õ-a. - 103 õpilast.

1915/16 õ-a. - 43 õpilast.

1929/30 õ-a. - 49 õpilast.

LISA 5.

ÕPILASTE ARV AASTATEL 1925-1932

ÕPPEAASTA

1921/22	74	1928/29	15
1923/23	97	1929/30	49
1923/24	93	1930/31	135
1924/25		1931/32	168
1925/26	90		
1926/27	80		
1927/28	67		
1928/29			
1929/30	90		
1930/31	135		
1931/32	168		

LISA.4.

ÕPILASTE ARV AASTATEL 1884-1920.

1884-1920 õnnestus mul õpilaste arv kindlaks teha ainult mõnel õppeaastal, kuna puudusid materjalid õpilaste arvu kohta koolis.

1984/85 õ.a. - 85 õpilast.

1989/90 õ.a. - 103 õpilast.

1915/16 õ.a. - 42 õpilast.

1919/20 õ.a. - 49 õpilast.

LISA 5.

ÕPILASTE ARV AASTATEL 1920-1940.

ÕPPEAASTA

1921/22	74	1932/33	151
1922/23	97	1933/34	147
1923/24	90	1934/35	129
1924/25		1935/36	135
1925/26	90	1936/37	152
1926/27	80	1937/38	157
1927/28	67	1938/39	163
1928/29		1939/40	167
1929/30	90		
1930/31	155		
1931/32	164		

LISA 6.

ÕPILASTE ARV AASTATEL 1940-1991.

Õ-a.	KOKKU		
1940/41		1961/62	114
1941/42		1962/63	112
1942/43	93	1963/64	107
1943/44	109	1964/65	
1944/45	197	1965/66	
1945/46	163	1966/67	
1946/47	155	1967/68	73
1947/48	137	1968/69	75
1948/49	138	1969/70	74
1949/50	139	1970/71	76
1950/51	141	1971/72	79
1951/52	137	1972/73	80
1952/53		1973/74	102
1953/54		1974/75	95
1954/55		1975/76	95
1955/56		1976/77	99
1956/57		1977/78	106
1957/58		1978/79	141
1958/59		1979/80	153
1959/60	107		
1960/61	109		

1981-1988 tegutses kooli juures ka 0 klass, milles õpilasi aastate kaupa oli :

1981/82- 17 õpilast

1982/83- 16 õpilast

1983/84- 9 õpilast

1984/85-18 õpilast

1985/86-14 õpilast

1986/87-15 õpilast

1987/88-30 õpilast

1988/89-10 õpilast

1989/90-15 õpilast

KOKKU

1980/81 144

1981/82 165

1982/83 167

1983/84 161

1984/85

1985/86

1986/87 145

1987/88 157

1988/89 156

1989/90 157

1990/91 157

KOKKU

1991/92	149
1992/93	147
1993/94	135
1994/95	118
1995/96	120

Foto 3. Külaelu 30. aastatel. (Paremalt esimene hoone on vailamaja. FK 44630-1

Keskmine ehitis on vana koolimaja ja kolmas hoone on uus koolimaja.)

Foto 4. Õpetajad koos koolide inspektoriga 1935/36 õppeaastal. FK 44630-21

Istuvad (vasakult) Emma Roosipuu-Heinsaar, Hildegard-Maria Tapp,

Anette Torn-Kalda, Linda Uusmann-Velmet, inspektor V. Altoa. Seisavad

koolijuhataja Nikolai Kurisman ja Joann Metski Kivistu.

Foto 1. Esialgne koolimaja aastatel 1884-1929.a.

FK 44630-3

Foto 2. Uus koolimaja, mis valmis 1929. aasta sügiseks.

FK 44630-4

FK 44630-5

Foto 5. Kauaaegne pedagoog ja kooli direktor Verner Hanspik.

Foto 6. Kooli spordihoone, mis valmis 1994. aastal. FK 44630-6